

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Оцінка фінансової стійкості та платоспроможності підприємств і
напрямки їх забезпечення»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Фінанси, банківська справа та страхування
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа
та страхування
ступеня вищої освіти магістр
групи 1
Кибкало Н. В.
Керівник: Тютюнник Ю. М.
Рецензент: Харченко О. В.

Полтава 2023 року

ЗМІСТ

ВСТУП.	3
РОЗДІЛ 1. ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ І ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ЯК ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА . . .	7
1.1. Поняття фінансової стійкості підприємства та фактори, які її забезпечують	7
1.2. Платоспроможність як складова фінансового стану підприємства . .	10
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.	16
2.1. Оцінка фінансової стійкості підприємства та факторів її формування формування	16
2.2. Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства	33
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.	39
3.1. Моделювання стратегії управління фінансовою стійкістю підприємства	39
3.2. Забезпечення платоспроможності підприємства.	45
ВИСНОВКИ.	50

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку національної економіки, що характеризується непередбачуваністю, соціально-політичною нестабільністю, підприємства України стикаються з багатьма проблемами, які пов'язані з посиленням інфляційних процесів, невизначеністю ринкової ситуації, жорсткою конкуренцією. Проте не лише вплив факторів зовнішнього середовища негативно впливає на діяльність підприємств, а й відсутність забезпечення відповідного рівня фінансової стійкості та платоспроможності. Тому ефективне управління фінансовими ресурсами підприємств є одним із пріоритетних завдань ефективності функціонування та фінансової стабільності суб'єктів господарювання.

Існують різні варіанти напрямів аналізу та методик розрахунку показників для оцінювання фінансової стійкості та платоспроможності підприємств з урахуванням існуючої інформаційної бази. Значний внесок у методологію аналізу фінансової стійкості та платоспроможності суб'єктів господарювання зробили О. Я. Базилінська, П. Ю. Буряк, Ф. Ф. Бутинець, Г. О. Крамаренко, Л. А. Лахтіонова, В. О. Подольська, Г. В. Савицька, Ю. С. Цал-Цалко, М. Г. Чумаченко, О. В. Яріш та інші вчені-економісти. Незважаючи на численні наукові дослідження фінансової стійкості та платоспроможності, є недоліки і спірні питання у методичних засадах аналізу ролі фінансових інструментів у забезпеченні фінансової стійкості суб'єктів господарювання.

Отже, актуальність вказаних проблем, їх практичне значення та недостатнє теоретичне і методичне опрацювання зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи, її мету, завдання та структурну побудову.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт кафедри фінансів, банківської справи та страхування за темою: «Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій і установ».

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у проведенні аналітичної оцінки й обґрунтуванні шляхів підвищення фінансової стійкості та платоспроможності сільськогосподарського підприємства. Для досягнення мети в роботі поставлено такі завдання:

- розкрити сутність фінансової стійкості та узагальнити фактори, які на неї впливають;
- визначити зміст платоспроможності як складової фінансового стану підприємства;
- провести фінансово-економічну характеристику підприємства;
- проаналізувати фінансову стійкість підприємства за системою відносних та абсолютних показників, визначити вплив факторів їх зміну;
- провести оцінювання ліквідності балансу та платоспроможності підприємства;
- обґрунтувати стратегію управління фінансовою стійкістю підприємства та напрямки забезпечення його платоспроможності.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є теоретико-методичні основи та практичні аспекти оцінки фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. Предметом дослідження є напрями аналізу, система показників оцінювання і шляхи підвищення фінансової стійкості та платоспроможності товариства з обмеженою відповідальністю «ХХХ».

Методи дослідження. Основою дослідження є положення економічної теорії, праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем оцінювання і шляхів підвищення фінансової стійкості та платоспроможності підприємств.

Для реалізації поставлених завдань дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний – для формулювання мети та визначення завдань дослідження; теоретичного узагальнення – для визначення сутності фінансової стійкості та платоспроможності підприємств; аналізу і синтезу, індукції та дедукції – для узагальнення напрямів і системи показників оцінювання фінансової стійкості та платоспроможності, формулювання висновків за результатами досліджень; табличний і графічний – для наочного відображення

результатів досліджень; детермінованого факторного аналізу (ланцюгових підстановок) – для визначення кількісного впливу факторів на зміну результативних фінансово-економічних показників (коефіцієнтів фінансової стійкості та ліквідності); розрахунково-конструктивний – для моделювання стратегії управління фінансовою стійкістю.

Інформаційна база. Інформаційною базою виконання роботи слугували Статут підприємства та форми фінансової звітності (№ 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» і № 3 «Звіт про рух грошових коштів») товариства з обмеженою відповідальністю «ХХХ» за 2020-2022 рр.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів. Наукова новизна одержаних автором результатів полягає у наступному:

- уточнено визначення змісту категорій «фінансова стійкість» та «платоспроможність» як основних характеристик фінансового стану суб'єктів господарювання;

- вдосконалено методику оцінки фінансової стійкості та платоспроможності підприємства за системою відносних показників (запропоновано механізм детермінованого факторного аналізу коефіцієнта фінансової автономії, коефіцієнта абсолютної ліквідності та коефіцієнта загальної ліквідності);

- обґрунтовано етапи управління фінансовою стійкістю та зміст об'єктів управління платоспроможністю підприємства.

Висновки і пропозиції за результатами дослідження можуть слугувати основою при розробленні системи заходів з удосконалення фінансово-аналітичної роботи щодо оцінювання та визначення напрямків підвищення фінансової стійкості та платоспроможності підприємств.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження

доповідалися й одержали позитивну оцінку на двох всеукраїнських конференціях: ІХ Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції молодих вчених «Наукове забезпечення розвитку національної економіки: досягнення теорії та проблеми практики» (м. Полтава, 10 листопада 2022 р.), Х Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції молодих вчених «Наукове забезпечення розвитку національної економіки: досягнення теорії та проблеми практики» (м. Полтава, 9 листопада 2023 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 2 наукових праці загальним обсягом 0,30 друк. арк., у тому числі у матеріалах конференцій – 2 тези доповідей обсягом 0,30 друк. арк.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, що нараховує 60 найменування, містить 15 таблиць, 12 рисунків, 4 додатки. Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 59 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ І ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ЯК ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Поняття фінансової стійкості підприємства та фактори, які її забезпечують

В сучасних економічних умовах більшість підприємств мають складне фінансове становище, що стало наслідком передусім зовнішніх тригерів – повномасштабної військової агресії з боку РФ, що спричинила «... стрімке зниження економічної активності та падіння доходів населення, рекордне зростання дефіциту бюджету та критичну залежність економіки України від міжнародної допомоги» [1].

Тому стан національної економіки, коли більшість підприємств перебуває в скрутному становищі, вимагає від суб'єктів господарювання підвищення ефективності діяльності і конкурентоспроможності на ринку. Однією з складових стабільності і прибутковості підприємства виступає його фінансова стійкість. Оцінка фінансової стійкості є складовою аналізу фінансового стану, яка характеризує особливості формування капіталу підприємства, його структуру та динаміку. Тому дослідження методів і різних підходів забезпечення фінансової стійкості підприємства є важливою складовою фінансової роботи на підприємстві, яка свідчить про наявність у підприємства фінансових ресурсів для забезпечення подальшого фінансово-економічного розвитку.

Проблеми фінансової стійкості суб'єктів господарювання вивчали такі науковці: О.Я. Базилінська, В.В. Коваленко, А.А. Ковальов, О.В. Крухмаль, О.В. Павловська, В.П. Привалов, Г.В. Савицька, Ю.С. Цал-Цалко, Л.М. Шаблиста та інші, але на сьогоднішній день в економічній літературі відсутній єдиний підхід щодо визначення сутності поняття «фінансова стійкість» підприємства, про що свідчать наведені в додатку А висловлювання вітчизняних вчених-економістів.

З поняття «фінансова стійкість» впливає поняття «фінансові зобов'язання», які мають вплив на платоспроможність фірми. Платоспроможність – це зовнішня ознака фінансової стійкості, і до неї можна віднести наступні показники: на початок і кінець звітної періоду наявність у компанії власних оборотних коштів; наявність вільних грошових коштів на рахунках у банках (розрахункових, валютних та інших); відсутність тривалої простроченої заборгованості до бюджету, позабюджетних фондів, банкам, постачальникам, персоналу та іншим кредиторам [21].

Провівши аналіз різних варіантів визначення змісту поняття «фінансова стійкість» розуміємо, що думки вчених не суперечать, а навпаки доповнюють один одного. При цьому важливо розуміти, що дана категорія розглядається як у вузькому, так і в широкому значенні. Так, у вузькому значенні фінансова стійкість розглядають як стан підприємства, коли обсяг його майна (активів) достатній для погашення зобов'язань, тобто підприємство є платоспроможним. У широкому розумінні поняття «фінансова стійкість» включає, крім ефективного формування, розміщення та використання фінансових ресурсів, оптимальну структуру активів, а також передбачає задовільні параметри діяльності підприємства.

Отже, фінансова стійкість досягається за умови виконання конкретних заходів, які націлені на ефективне формування, розподіл і використання фінансових ресурсів, з одночасним збереженням платоспроможності, яка є зовнішнім проявом стійкості підприємства. Отже, провівши аналіз даного поняття, можна сформулювати таке визначення: фінансова стійкість – здатність підприємства здійснювати основну й інші види діяльності безперебійно, не зважаючи на ризики й зміни в середовищі бізнесу, які можуть відбуватися в процесі господарської діяльності підприємства [22, с. 192].

Фінансова стійкість – це такий фінансовий стан підприємства, при якому його платоспроможність досягає незалежності від позикових джерел фінансування. Фінансово стійке підприємство має перевагу перед іншими підприємствами того ж профілю щодо отримання кредитів, залучення

інвестицій, у виборі постачальників і в підборі кваліфікованих кадрів, що залежить від обраної стратегії діяльності підприємства, а також від економічного рівня розвитку країни та інших соціально-політичних та економічних факторів. Основне завдання аналізу фінансової стійкості полягає у визначенні спроможності підприємства протистояти негативній дії різних факторів (зовнішніх, внутрішніх та непередбачуваних), що впливають на його фінансовий стан [23, с. 107].

На рівень ФС підприємства впливають різні фактори:

- становище підприємства на товарному ринку;
- виробництво продукції, яка користується попитом;
- його потенціал у діловій співпраці;
- рівень залежності від зовнішніх кредиторів та інвесторів;
- наявність неплатоспроможних дебіторів;
- ефективність господарських та фінансових операцій тощо.

Також доцільно розрізняти фактори впливу на фінансову стійкість на внутрішні та зовнішні (рис. 1.1). Їх вплив залежить від кон'юнктури фінансового ринку та змін в економічній та політичній ситуації в країні.

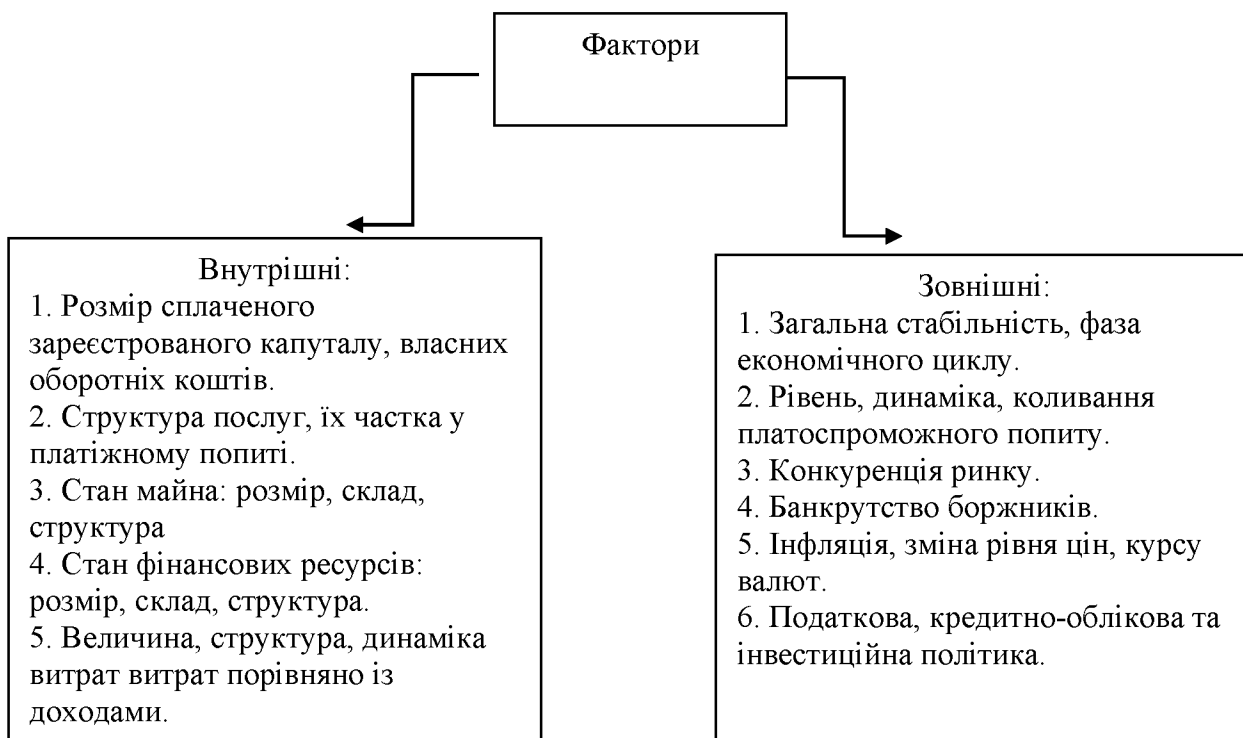

Рис. 1.1. Фактори впливу на фінансову стійкість підприємства

Внутрішня стійкість підприємства відображає стан його трудового потенціалу, що забезпечує високі матеріально-фінансові результати діяльності підприємства. Основою для досягнення внутрішньої стійкості є своєчасне і гнучке управління різноманітними факторами його діяльності. Зовнішня стійкість підприємства визначається виходячи із стійкості економічного середовища, в якому здійснюється його діяльність. Це досягається відповідним макроекономічним регулюванням ринкової економіки [19].

Важливим економічним аспектом є визначення меж фінансової стійкості. Так, недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства і відсутності у нього коштів для розвитку виробництва і взагалі діяльності суб'єкта господарювання. Надлишкова фінансова стійкість також негативно впливає на виробничо-господарську діяльність, оскільки виступає гальмом її розвитку, збільшуючи затрати підприємства надлишковими запасами і резервами [24, с. 87-88].

1.2. Платоспроможність як складова фінансового стану підприємства

Мета аналізу фінансового стану підприємства полягає в оцінюванні основних показників щодо поточного стану майна, джерел його формування, ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності, рентабельності, прогнозування фінансового стану у майбутньому.

На сьогоднішній день дослідження питання платоспроможності є досить вагомим для існування підприємства. Слід зазначити, що платоспроможність є дуже важливою характеристикою ділової активності та надійності підприємства.

В умовах фінансової кризи питанням платоспроможності суб'єктів господарської діяльності приділяється особлива увага, оскільки платоспроможність є найважливішим показником, що характеризує фінансовий стан підприємства. Не менш важливу роль відіграє системне дослідження

шляхів підвищення ефективності діяльності, що говорить про сукупність конкретних заходів щодо покращення ефективності виробництва або надання послуг.

Узагальнення підходів до визначення сутності платоспроможності підприємства представлено на рис. 1.2.

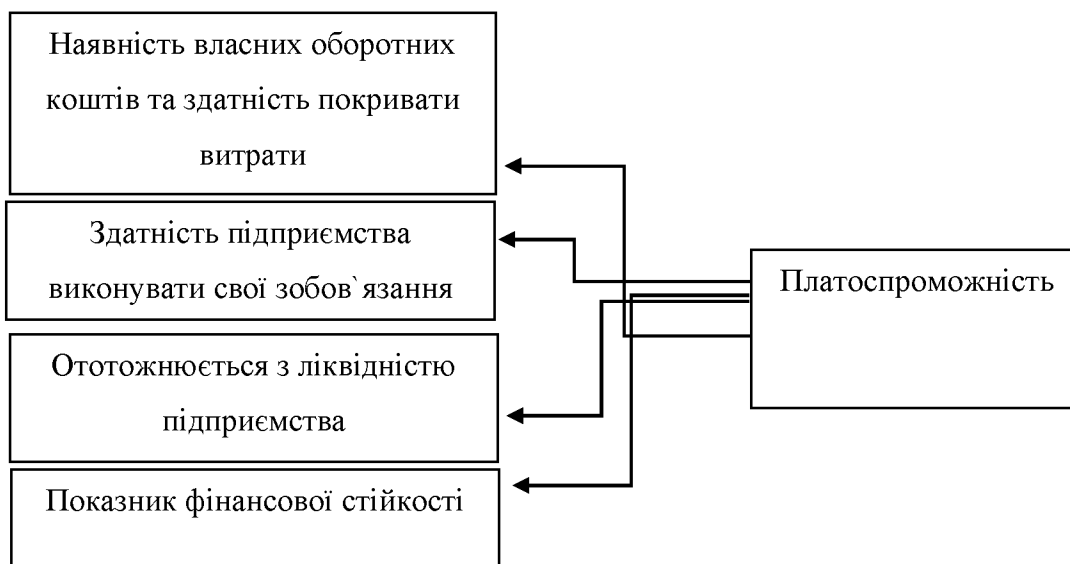

Рис. 1.2. Підходи до визначення економічної сутності поняття «платоспроможність»

Кожен суб'єкт господарювання здатен самостійно приймати рішення у межах чинного законодавства, однак прагне підтримувати таку рівновагу, яка б характеризувалася високим рівнем фінансової стійкості та платоспроможності.

Платоспроможність означає наявність у підприємства грошових коштів та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредитною заборгованістю. До основних ознак можна віднести:

- наявність коштів на поточному рахунку (в достатньому обсязі);
- відсутність простроченої кредитної заборгованості.

До платіжних засобів відносять: грошові кошти та їх еквіваленти, короткострокові цінні папери, які швидко реалізуються, частина дебіторської заборгованості, щодо якої є впевненість у надходженні у визначений час.

До строкових зобов'язань відносять: короткострокові кредити банків, кредиторська заборгованість бюджету, кредиторська заборгованість за товари,

роботи, послуги.

Перевищення платіжних засобів над строковими зобов'язаннями свідчить про платоспроможність підприємства. Отже, платоспроможність підприємства – це спроможність виконувати зовнішні зобов'язання. Чим більше загальні активи перевищують зовнішні зобов'язання, тим вищий рівень платоспроможності.

Ліквідність підприємства відображає його здатність розраховуватися за своїми поточними зобов'язаннями наявними оборотними активами шляхом швидкого конвертування їх у грошові кошти, а платоспроможність виявляє здатність підприємства розраховуватися за поточними зобов'язаннями тільки наявними на підприємстві грошовими коштами та їх еквівалентами. Виходячи з цього, можна зробити висновок про те, що поняття ліквідності є ширшим ніж поняття платоспроможності підприємства

В економічній літературі існують різні підходи щодо визначення видів платоспроможності в залежності від різних класифікаційних ознак, основні з яких відображені на рис. 1.3.

Види платоспроможності підприємства	
За характером оцінки	статична – досліджується у певному часовому періоді й показує здатність підприємства до виконання планових платежів та термінових зобов'язань протягом періоду; динамічна – досліджується на основі аналізу грошового обігу підприємства.
За періодом оцінки	поточна – характеризує платіжні можливості підприємства на дату або протягом періоду оцінки; перспективна – визначає потенційні можливості виконання платіжних зобов'язань і витрат.
За характером визначення платіжних засобів	грошова – тільки за рахунок наявних грошових коштів; розрахункова – за рахунок наявних грошових коштів та можливих (реальних) джерел їх зростання (кошти в розрахунках, дебіторська заборгованість); майнова (потенційна) – за рахунок усіх видів оборотних активів підприємства (у разі їх умовного продажу).
За характером визначення платіжних потреб	фактична; боргова (бухгалтерська); загальна.

Рис. 1.3. Види платоспроможності підприємства

Першочерговим в аналізі платоспроможності є:

- оцінка платоспроможності та чинників, що її зумовлюють;
- оцінка співвідношення позикового та власного капіталу;
- визначення частки власного капіталу у загальній сумі капіталу підприємства;
- визначення суми позикового капіталу у загальній сумі капіталу підприємства.

Скорочення платоспроможності контрагентів і споживачів призводить не тільки до зростання неплатежів з боку перших і зниження попиту з боку останніх, але і до зростання конкуренції на ринку, тому що число підприємств не скорочується (до настання банкрутства найбільш фінансово нестійких підприємств), чого не можна сказати про платоспроможних контрагентів і споживачів [7].

Суб'єкти господарювання продовжують використовувати для визначення рівня платоспроможності відносні показники ліквідності, які розраховуються за даними балансу (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Відносні показники ліквідності та платоспроможності підприємства

Показник	Нормативне значення	Методика розрахунку
Основні показники		
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\geq 0,2$	Грошові кошти / Поточні зобов'язання
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\geq 0,7$	(Оборотні активи – Запаси) / Поточні зобов'язання
Коефіцієнт загальної ліквідності	$\geq 1,0$	Оборотні активи / Поточні зобов'язання
Допоміжні показники		
Коефіцієнт маневреності	0-1	(Оборотні активи - Поточні зобов'язання) / Власний капітал
Коефіцієнт платоспроможності	$\geq 0,1$	Власний капітал / Поточні зобов'язання
Коефіцієнт покриття запасів	$\geq 1,0$	Джерела покриття / Запаси і поточні біологічні активи

Під час внутрішнього фінансового аналізу підприємства, зокрема його платоспроможності, можуть використовуватися найрізноманітніші методи,

способи, прийоми та моделі аналізу. Їх кількість та діапазон використання залежать від поставленої мети та визначаються завданнями аналізу в кожній окремій ситуації.

Одним із важливих завдань аналізу платоспроможності є розрахунок впливу окремих факторів на приріст результативного показника. При цьому використовуються такі методи: індексний, абсолютних і відносних різниць, ланцюгових підстановок, інтегральний та ін. Найбільш узагальненим є метод ланцюгових підстановок.

Окрім кількісних показників, слід вивчити якісні характеристики, котрі не мають кількісних змін та які можуть бути охарактеризовані як залежні від фінансової гнучкості підприємства. Фінансова гнучкість – це вміння підприємства протистояти в перервах між надходженням грошових коштів, які виникають під час непередбачуваних обставин. Це означає вміння брати в борг із різних джерел, збільшувати акціонерний капітал, продавати і переміщати активи, змінювати рівень та характер діяльності підприємства, щоб вистояти в умовах, які виникають.

Одночасно слід проводити пошук внутрішніх резервів зростання ліквідності та платоспроможності підприємства. В першу чергу сюди слід віднести: економію наявних ресурсів; оптимізацію структури капіталу; комплекс заходів з поліпшення якості продукції; проведення реструктуризації активів підприємства; сукупність заходів, пов'язаних зі зміною структури та складу активів балансу; перетворення у грошову форму наявних матеріальних та фінансових активів підприємства [21].

Отже, зважаючи на вищенаведене, можна зробити висновки, що для забезпечення оптимальних значень показників потрібно здійснювати постійний моніторинг основних напрямків фінансово-господарської діяльності. Також потрібно розуміти, що перелік заходів з покращення фінансового становища є індивідуальним для кожного підприємства, на що впливає сфера, в якій ведеться бізнес, група продукції, кон'юнктура ринку, система управління підприємством, структура витрат на виробництві і управлінні, техніко-

технологічні особливості та багато інших факторів, що призводить до необхідності постійного, систематичного ведення фінансового аналізу на підприємстві та вдосконалення методів його проведення.

Ефективне управління платоспроможністю підприємства сприяє забезпеченню вищого рівня економічної безпеки. Тому підприємствам необхідно обирати актуальні, своєчасні та найбільш ефективні підходи до управління грошовими коштами, які в перспективі забезпечать платоспроможність та принесуть йому прибуток.

Дослідивши економічний зміст та методику аналізу платоспроможності підприємства, визначено, що платоспроможність – це здатність своєчасно й повністю виконувати свої фінансові зобов'язання перед партнерами та державою, які вже настали та потребують погашення наявними на підприємстві найбільш ліквідними ресурсами, здійснюючи при цьому безперервну фінансово-господарську діяльність.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Оцінка фінансової стійкості підприємства та факторів її формування

Товариство з обмеженою відповідальністю «ХХХ» (скорочена назва – ТОВ «ХХХ») є сільськогосподарським підприємством, що діє в порядку та на умовах, встановлених чинним законодавством України та Статутом. Вид економічної діяльності за КВЕД – вирощування зернових культур, бобових культур та насіння олійних культур.

Юридична адреса ТОВ «ХХХ»: 39451, Полтавська область, Полтавський район, с. Мала Нехвороща, вул. Шевченка, буд. 18. Середня кількість працівників: 2020 р. – 339 осіб, 2021 р. – 346 осіб, 2022 р. – 350 осіб. Отже, у зв'язку з розширенням виробництва у галузях рослинництва впродовж останніх років відбувається залучення додаткової робочої сили. Галузей тваринництва на підприємстві немає.

Для фінансово-економічної характеристики ТОВ «ХХХ» використаємо такі напрями досліджень: склад, структура і динаміка майна та джерел формування капіталу, грошові потоки, фінансові результати діяльності.

Аналіз складу, структури і динаміки майна підприємства за 2020-2022 рр. проведений у табл. 2.1 за інформацією форми № 1 (додатки А.1, Б.1, В.1).

Отже, до основних позитивних характеристик майнового стану ТОВ «ХХХ» можна віднести:

- у 2022 р. порівняно з 2020 р. балансова (номінальна) вартість активів зросла на 66,5 %, а реальна вартість (з урахуванням рівня інфляції 39,3 % у 2021-2022 рр.) – на 19,5 %;

- необоротні активи за період дослідження збільшилися на 357,6 млн. грн (у 4,7 раза), що переважно пояснюється зростанням довгострокових фінансових

Таблиця 2.1

Склад, структура і динаміка майна ТОВ «ХХХ» за 2020-2022 рр.

Вид майна (активів)	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+,-) 2022 р. від 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до під- сум- ку	сума, тис. грн	у % до під- сум- ку	сума, тис. грн	у % до під- сум- ку	суми, тис. грн	част- ки, в. п.	у %
Майно – всього	1131663	100,0	1684639	100,0	1884609	100,0	+752946	-	+66,5
1. Необоротні активи	97934	8,7	364261	21,6	455566	24,2	+357632	+15,5	у 4,7 р. б.
1.1. Основні засоби	27769	2,5	39259	2,3	43185	2,3	+15416	-0,2	+55,5
1.2. Незавершені капітальні інвестиції	18779	1,7	20506	1,2	20585	1,1	+1806	-0,6	+9,6
1.3. Довгострокові фінансові інвестиції	51191	4,5	304318	18,1	391646	20,8	+340455	+16,3	у 7,7 р. б.
1.4. Нематеріальні активи	195	0,0	178	0,0	150	0,0	-45	-	-23,1
2. Оборотні активи	1033729	91,3	1320378	78,4	1429043	75,8	+395314	-15,5	+38,2
2.1. Запаси	364877	32,2	617846	36,7	503893	26,7	+139016	-5,5	+38,1
2.1.1. Виробничі запаси	21247	1,9	16268	1,0	37245	2,0	+15998	+0,1	+75,3
2.1.2. Незавершене виробництво	25356	2,2	45553	2,7	113505	6,0	+88149	+3,8	у 4,5 р. б.
2.1.3. Готова продукція і товари	318274	28,1	556025	33,0	353143	18,7	+34869	-9,4	+11,0
2.2. Поточна дебіторська заборгованість	200638	17,7	53621	3,2	118011	6,3	-82627	-11,4	-41,2
2.3. Гроші та їх еквіваленти	468213	41,4	648812	38,5	807065	42,8	+338852	+1,4	+72,4
2.4. Інші оборотні активи	1	0,0	99	0,0	74	0,0	+73		у 74 р. б.

інвестицій на 340,5 млн. грн (у 7,7 раза); їх частка у майні підвищилася з 4,5 до 20,8 %;

- у складі оборотних активів поточна дебіторська заборгованість зменшилася на 82,6 млн. грн (41,2 %), що дозволило знизити її частку в майні з 17,7 до 6,3 %; найкращій стан розрахунків з дебіторами був у 2021 р.;

- гроші та їх еквіваленти збільшилися на 338,9 млн. грн, що становить 72,4 %; частка високоліквідних оборотних активів у майні залишається

найвищою – 42,8 % на кінець 2022 р. З огляду на оцінювання ліквідності та платоспроможності, це позитивна ознака, але водночас, на нашу думку, надлишкові грошові кошти свідчать про неефективне управління ними.

Стосовно негативних характеристик майнового стану ТОВ «XXX», то можна виділити такі:

- незважаючи на збільшення основних засобів на 55,5 %, їх частка у майні залишається низькою – 2,3 % на кінець 2022 р., що може негативно впливати на результативність виробничої діяльності;

- серед запасів переважає готова продукція, хоча її частка у майні й знизилася з 28,1 до 18,7 %; отже, ефективність збутової діяльності є недостатньою та свідчить про необхідність її вдосконалення.

Аналіз складу, структури і динаміки джерел формування капіталу підприємства за 2020-2022 рр. проведений у табл. 2.2 за інформацією форми № 1 (додатки А.1, Б.1, В.1).

Таблиця 2.2

Склад, структура і динаміка джерел формування капіталу ТОВ «XXX» за 2020-2022 рр.

Вид джерел формування капіталу (пасивів)	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+,-) 2022 р. від 2020 р.		
	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	сума, тис. грн	у % до підсумку	суми, тис. грн	частки, в. п.	у %
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Джерела формування капіталу – всього	1131663	100,0	1684639	100,0	1884609	100,0	+752946	-	+66,5
1. Власний капітал	1116548	98,7	1669202	99,1	1860310	98,7	+743762	-	+66,6
1.1. Зареєстрований (пайовий) капітал	4611	0,4	4611	0,3	4611	0,2	-	-0,2	-
1.2. Капітал у дооцінках	65	0,0	65	0,0	65	0,0	-	-	-
1.3. Резервний капітал	1153	0,1	1153	0,1	1153	0,1	-	-	-
1.4. Нерозподілений прибуток	1110719	98,2	1663373	98,7	1854481	98,4	+743762	+0,2	+67,0

Продовж. табл. 2.2

А	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2. Зобов'язання і забезпечення	15115	1,3	15437	0,9	24299	1,3	+9184	-	+60,8
2.1. Поточні зобов'язання і забезпечення	15115	1,3	15437	0,9	24299	1,3	+9184	-	+60,8
2.1.1. Поточна кредиторська заборгованість	7551	0,7	9515	0,6	18401	1,0	+10850	+0,3	у 2,4 р. б.
2.1.2. Поточні забезпечення	1907	0,1	1907	0,1	1907	0,1	-	-	-
2.1.3. Інші поточні зобов'язання	5657	0,5	4015	0,2	3991	0,2	-1666	-0,3	-29,5

Отже, в 2022 р. порівняно з 2020 р. власний капітал зріс на 743,8 млн. грн (66,6 %) виключно за рахунок відповідного збільшення нерозподіленого прибутку. Вартість інших видів власного капіталу (zareєстрованого (пайового), капіталу у дооцінках, резервного) не змінилася. Частка власного капіталу в пасивах залишається дуже високою – 98,7 % на кінець 2022 р.

Зобов'язання і забезпечення включають тільки поточні, які збільшилися на 9,2 млн. грн (60,8 %). При цьому поточна кредиторська заборгованість зросла на 10,9 млн. грн (у 2,4 раза), а інші поточні зобов'язання скоротилися на 1,7 млн. грн (29,5 %).

Важливий вплив на рівень і динаміку показників фінансової стійкості та платоспроможності підприємства має ефективність грошових потоків. Для аналізу руху грошових коштів (табл. 2.3) використаємо інформацію форми № 3 (додатки А.3, Б.3, В.3).

З урахуванням чистого надходження коштів від операційної діяльності (8,8 млн. грн) та чистого витрачання коштів від фінансової діяльності (61 млн. грн погашення позик) чисте витрачання грошових коштів у 2020 р. становило 52,2 млн. грн. Натомість у 2021-2022 рр. мало місце чисте надходження грошових коштів у сумі відповідно 197,8 і 137,4 млн. грн.

У 2021-2022 рр. рух коштів у результаті інвестиційної діяльності включав надходження від отриманих відсотків та витрачання на придбання фінансових

Таблиця 2.3

Рух грошових коштів у ТОВ «XXX» за 2020-2022 рр., тис. грн

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+;-)	
				2021 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021 р.
Чистий рух коштів від операційної діяльності	8820	425088	195933	+416268	-229155
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	-	-227297	-58503	-227297	+168794
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	-61000	-	-	+61000	-
Чистий рух коштів за звітний період	-52180	197791	137430	+249971	-60361
Залишок коштів на початок року	461338	468213	581188	+6875	+112975
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	59055	-17192	88447	-76247	+105639
Залишок коштів на кінець року	468213	648812	807065	+180599	+158253

інвестицій. Отже, перевищення чистого надходження коштів від операційної діяльності над чистим витрачанням коштів від інвестиційної діяльності є ознакою ефективності грошових потоків у 2021-2022 рр. Про це ж свідчить збільшення залишку коштів на початок і кінець року.

Аналіз формування, структури та динаміки фінансових результатів діяльності ТОВ «XXX» за 2020-2022 рр. проведений у табл. 2.4 за інформацією форми № 2 (додатки А.2, Б.2, В.2).

Отже, в 2022 р. порівняно з 2020 р. чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) збільшився на 17,1 %, а інші операційні доходи – на 13,2 %. Випереджальне зростання собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) (на 37,3 %) порівняно зі зростанням чистого доходу зумовило зменшення валового прибутку на 60,5 %. Взагалі показник фінансового результату від основної операційної діяльності має дуже нестабільну динаміку: у 2021 р. порівняно з 2020 р. він збільшився у 3,4 раза, а в 2022 р. порівняно з 2021 р. – зменшився у 8,7 раза.

У 2022 р. порівняно з 2020 р. операційні витрати в цілому збільшилися на 39,5 %, а в їх структурі переважає собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) – 77,6 % у 2022 р. Завдяки перевищенню інших операційних

Таблиця 2.4

Показники доходів, витрат та фінансових результатів діяльності

ТОВ «XXX» за 2020-2022 рр.

Показник	2020 р.		2021 р.		2022 р.		2022 р. у % до 2020 р.
	сума, тис. грн	част- ка, %	сума, тис. грн	част- ка, %	сума, тис. грн	част- ка, %	
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	451278	×	649357	×	528285	×	117,1
Валовий прибуток	93469	×	320058	×	36880	×	39,5
У % до собівартості реалізованої продукції	×	26,1	×	97,2	×	7,5	×
Інші операційні доходи	115763	×	281632	×	131085	×	113,2
Операційні витрати	454235	100,0	404205	100,0	633549	100,0	139,5
у тому числі:							
собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	357809	78,8	329299	81,5	491405	77,6	137,3
адміністративні витрати	9787	2,1	10052	2,5	10663	1,7	109,0
витрати на збут	22627	5,0	14632	3,6	98637	15,5	у 4,4 р. б.
інші операційні витрати	64012	14,1	50222	12,4	32844	5,2	51,3
Прибуток від операційної діяльності	112806	×	526784	×	25821	×	22,9
Доходи від фінансової та інвестиційної діяльності	43885	×	25871	×	165407	×	у 3,8 р. б.
Витрати від фінансової та інвестиційної діяльності	-	×	1	×	-	×	-
Прибуток до оподаткування	156691	×	552654	×	191228	×	122,0
Чистий прибуток	156691	×	552654	×	191228	×	122,0
У % до витрат	×	34,5	×	136,7	×	30,2	×
У % до валового прибутку	×	167,6	×	172,7	×	518,5	×

доходів над адміністративними витратами, витратами на збут та іншими операційними витратами прибуток від операційної діяльності в 2020-2021 рр. перевищив валовий прибуток, а в 2022 р. була протилежна ситуація. Динаміка прибутку від операційної діяльності така ж нестабільна, як і валового прибутку: в 2021 р. порівняно з 2020 р. він збільшився у 4,7 раза, а в 2022 р. порівняно з 2021 р. – зменшився у 20,4 раза.

Завдяки зростаючим доходам від фінансової та інвестиційної діяльності прибуток до оподаткування перевищив прибуток від операційної діяльності.

Величина чистого прибутку дорівнює величині прибутку до оподаткування, оскільки підприємство не сплачує податок на прибуток. Найкращим за показниками фінансових результатів був 2021 р., коли чистий прибуток перевищив показники 2020 і 2022 рр. відповідно у 3,5 і 2,9 раза.

За інформацією табл. 2.4 показник рентабельності витрат підвищився з 34,5 % у 2020 р. до 136,7 % у 2021 р., а потім знизився до 30,2 % у 2022 р. Якщо в 2020 р. чистий прибуток перевищував валовий прибуток на 67,6 %, то в 2022 р. – у 5,2 раза.

Оцінювання фінансової стійкості підприємства проведемо за напрямками:

- розрахунок фінансово-економічних коефіцієнтів;
- визначення типу фінансової стійкості;
- розрахунок і факторний аналіз порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості.

За інформацією форми № 1 (додатки А.1, Б.1, В.1) проведемо розрахунок та аналіз динаміки відносних показників оцінювання фінансової стійкості ТОВ «ХХХ» за 2020-2022 рр. (табл. 2.5).

Результати розрахунків свідчать про високий рівень фінансової стійкості підприємства за показниками структури джерел формування капіталу. Так, значення коефіцієнта фінансової автономії вказує на те, що на кінець 2020 і 2022 рр. частка власного капіталу у валюті балансу становила 98,7 %, а в 2021 р. – 99,1 % (за нормативного рівня ≥ 50 %). Коефіцієнт концентрації позикового капіталу є значно нижчим за нормативне значення ($< 0,5$), що вказує на незначну залежність товариства від кредиторів. За коефіцієнтом фінансового ризику в 2020 р. на 1 грн власного капіталу припадало 1,4 коп. позикового капіталу, 2021 р. – 0,9 коп., 2022 р. – 1,3 коп., а отже, існує невисокий ризик вкладення капіталу в підприємство. Значення коефіцієнта фінансової стабільності показує, що в 2020 р. власний капітал перевищував позиковий капітал у 73,9 раза, 2021 р. – 108,1 раза, 2022 р. – 76,6 раза.

Коефіцієнти довгострокового залучення позикових коштів та довгострокових зобов'язань і забезпечень дорівнюють 0, отже, підприємство не

Таблиця 2.5

**Відносні показники оцінювання фінансової стійкості ТОВ «XXX»
за 2020-2022 рр.**

Показник	Нормативне значення (оптимальна динаміка)	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-) 2022 р. від 2020 р.
Коефіцієнт фінансової автономії	$\geq 0,5$	0,987	0,991	0,987	-
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$< 0,5$	0,013	0,009	0,013	-
Коефіцієнт фінансового ризику	< 1	0,014	0,009	0,013	-0,001
Коефіцієнт фінансової стабільності	≥ 1	73,9	108,1	76,6	+2,7
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Зниження	0	0	0	-
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань і забезпечень	Зниження	0	0	0	-
Коефіцієнт поточних зобов'язань і забезпечень	Підвищення	1	1	1	-
Коефіцієнт страхування бізнесу	Підвищення	0,001	0,001	0,001	-
Коефіцієнт страхування власного капіталу	Підвищення	0,001	0,001	0,001	-
Коефіцієнт страхування зареєстрованого (пайового) капіталу	Підвищення	0,250	0,250	0,250	-
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$> 0,1$	0,912	0,782	0,755	-0,157
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами	$\geq 0,1$	0,985	0,988	0,983	-0,002
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	$\geq 0,5$	2,792	2,112	2,788	-0,004
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	Підвищення	0,460	0,497	0,575	+0,115
Коефіцієнт майна виробничого призначення	Підвищення	0,347	0,390	0,290	-0,057
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	Підвищення	0,025	0,023	0,023	-0,002
Коефіцієнт нагромадження амортизації	Зниження	0,687	0,631	0,631	-0,056
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	Підвищення	10,555	3,625	3,137	-7,418

залежить від довгострокових зовнішніх джерел фінансування. Усі зобов'язання і забезпечення є поточними.

Фактичні значення показників стану оборотних активів суттєво

перевищують нормативні значення, тому з погляду забезпеченості власними оборотними коштами ТОВ «XXX» є фінансово стійким підприємством. Так, у 2022 р. 98,3 % оборотних активів формувалося за рахунок власних оборотних коштів. Позитивну динаміку має коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів. Так, частка грошових коштів у власних оборотних коштах зросла до 57,5 % у 2022 р.

За період дослідження коефіцієнт майна виробничого призначення коливався від 0,390 у 2021 р. до 0,290 у 2022 р., що демонструє низький рівень забезпеченості підприємства майновими ресурсами. Низькою є й частка основних засобів у майні – 2,3 % на кінець 2022 р. А коефіцієнт нагромадження амортизації вказує на високий рівень зношеності основних засобів, хоча він і знизився з 68,7 % у 2020 р. до 63,1 % у 2022 р. Отже, для підприємства нагальною проблемою є поліпшення функціонального стану основних засобів за рахунок своєчасного введення їх в експлуатацію та списання непрацюючого морально застарілого обладнання.

За динамікою коефіцієнта співвідношення оборотних і необоротних активів підприємство вирівняло співвідношення між цими видами майна. Якщо в 2020 р. на 1 грн необоротних активів припадало 10,56 грн оборотних, то в 2021 і 2022 рр. – відповідно 3,63 і 3,14 грн. З метою поліпшення структури активів необхідно забезпечити випереджальне зростання необоротних активів порівняно зі зростанням оборотних активів.

Динаміка основних показників оцінювання фінансової стійкості ТОВ «XXX» представлена на рис. 2.1.

Із використанням способу ланцюгових підстановок за інформацією табл. 2.6 визначимо вплив факторів на зміну коефіцієнта фінансової автономії.

Кратна модель факторного аналізу коефіцієнта фінансової автономії:

$$K\Phi A = \frac{BK}{\Pi}. \quad (2.1)$$

За даними табл. 2.6 розраховується умовне значення коефіцієнта фінансової автономії:

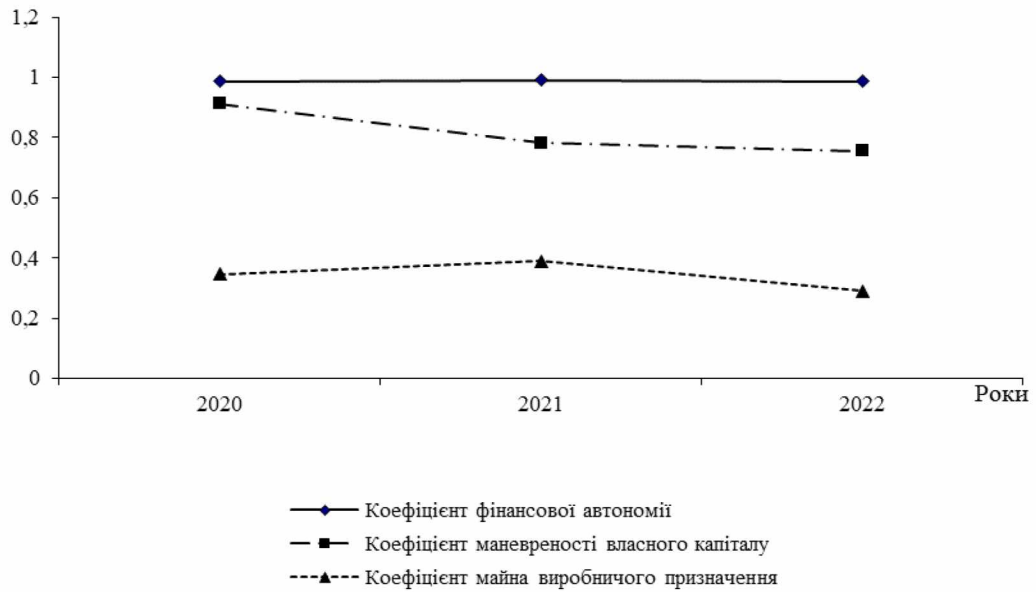

Рис. 2.1. Динаміка відносних показників оцінювання фінансової стійкості ТОВ «XXX» за 2020-2022 рр.

Таблиця 2.6

Вихідна інформація для факторного аналізу коефіцієнта фінансової автономії у ТОВ «XXX» за 2021-2022 рр. (станом на кінець року)

Показник	Умовне позначення	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
Джерела формування капіталу (пасиви), тис. грн	П	1684639	1884609	+199970	+11,9
Власний капітал, тис. грн	ВК	1669202	1860310	+191108	+11,4
Коефіцієнт фінансової автономії	КФА	0,991	0,987	-0,004	-0,4

$$KFA_{ум} = \frac{BK_1}{P_0}; \quad (2.2)$$

$$KFA_{ум} = \frac{1860310}{1684639} = 1,104.$$

Загальна зміна (+,-) коефіцієнта фінансової автономії у 2022 р. порівняно з 2021 р.:

$$\Delta KFA = KFA_1 - KFA_0; \quad (2.3)$$

$$\Delta KFA = 0,987 - 0,991 = -0,004,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) власного капіталу:

$$\Delta K\Phi A_{BK} = K\Phi A_{ум} - K\Phi A_0; \quad (2.4)$$

$$\Delta K\Phi A_{BK} = 1,104 - 0,991 = +0,113;$$

2) джерел формування капіталу (пасивів):

$$\Delta K\Phi A_{П} = K\Phi A_1 - K\Phi A_{ум}; \quad (2.5)$$

$$\Delta K\Phi A_{П} = 0,987 - 1,104 = -0,117.$$

Отже, незначне зниження коефіцієнта фінансової автономії з 0,991 у 2020 р. до 0,987 у 2022 р., тобто на 0,004 (0,4 %), відбулось під впливом таких факторів. За рахунок збільшення власного капіталу на 191108 тис. грн (11,4 %) коефіцієнт фінансової автономії зріс на 0,113. Водночас у результаті збільшення загальної величини джерел формування капіталу (пасивів) на 199970 тис. грн, що становить 11,9 %, коефіцієнт фінансової автономії знизився на 0,117.

Таким чином, загальне невелике зниження коефіцієнта фінансової автономії пояснюється випереджальним зростанням пасивів у цілому (на 11,9 %) порівняно зі зростанням власного капіталу (на 11,4 %).

Отже, проведені розрахунки засвідчили, що ТОВ «XXX» має стійкий фінансовий стан та низький рівень фінансової залежності від кредиторів за переважною більшістю фінансово-економічних коефіцієнтів, але потребують поліпшення значення показників стану основного капіталу.

З метою визначення типу фінансової стійкості підприємства використовується методика, що базується на розрахунку системи абсолютних показників забезпеченості запасів джерелами їх формування (табл. 2.7).

Показники табл. 2.7 свідчать, що в 2022 р. порівняно з 2020 р. величина власних оборотних коштів збільшилася на 386130 тис. грн, а вартість запасів – на 139016 тис. грн. У 2020 р. надлишок власних оборотних коштів для формування запасів становив 653737 тис. грн, 2021 р. – 687095 тис. грн, 2022 р. – 900851 тис. грн, що свідчить про стан абсолютної фінансової стійкості ТОВ «XXX» за критерієм забезпеченості запасів джерелами формування.

Таблиця 2.7

Визначення типу фінансової стійкості ТОВ «XXX» за 2020-2022 рр.,

тис. грн

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+;-) 2022 р. від 2020 р.
Власні оборотні кошти	1018614	1304941	1404744	+386130
Довгострокові кредити банків	-	-	-	-
Короткострокові кредити банків	-	-	-	-
Запаси	364877	617846	503893	+139016
Наявність власних оборотних коштів і довгострокових кредитів банків для формування запасів	1018614	1304941	1404744	+386130
Загальна величина джерел формування запасів	1018614	1304941	1404744	+386130
Надлишок (+) власних оборотних коштів для формування запасів	+653737	+687095	+900851	+247114
Надлишок (+) власних оборотних коштів і довгострокових кредитів банків для формування запасів	+653737	+687095	+900851	+247114
Надлишок (+) загальної величини джерел формування запасів	+653737	+687095	+900851	+247114
Тип фінансової стійкості	Абсолютна фінансова стійкість			×
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	2,792	2,112	2,788	-0,004
Надлишок (+) власних оборотних коштів на 1 грн запасів, грн	+1,79	+1,11	+1,79	-

Банківські кредити для формування запасів підприємство не використовує, оскільки вистачає власних оборотних коштів.

У 2020 р. надлишок власних оборотних коштів на 1 грн запасів становив 1,79 грн, у 2021 р. зменшився до 1,11 грн, а в 2022 р. повернувся до 1,79 грн. Подальше збереження абсолютного типу фінансової стійкості товариства передбачає контроль за синхронністю динаміки, з одного боку, запасів, а з іншого – власних оборотних коштів.

Оцінювання фінансової стійкості передбачає аналіз факторів формування показників, які характеризують стабільність функціонування підприємства за критерієм забезпечення прибутковості операційної діяльності, а саме порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості. Розрахунок цих показників у ТОВ «XXX» за 2020-2022 рр. проведено в табл. 2.8 із використанням

інформації форми № 2 (додатки А.2, Б.2, В.2).

Таблиця 2.8

**Показники порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості у
ТОВ «XXX» за 2020-2022 рр.**

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+;-) 2022 р. від 2020 р.	
				абсолютне	відносне, %
Операційний дохід, тис. грн	567041	930989	659370	+92329	+16,3
Операційні витрати, тис. грн	454235	404205	633549	+179314	+39,5
у тому числі:					
змінні витрати	225048	242919	275459	+50411	+22,4
постійні витрати	229187	161286	358090	+128903	+56,2
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн	112806	526784	25821	-86985	-77,1
Маржинальний дохід, тис. грн	341993	688070	383911	+41918	+12,3
Частка (коефіцієнт) маржинального доходу в операційному доході	0,603	0,739	0,582	-0,021	-3,5
Поріг рентабельності, тис. грн	380078	218249	615275	+235197	+61,9
Частка порогу рентабельності в операційному доході, %	67,0	23,4	93,3	+26,3	×
Зона фінансової стійкості, тис. грн	186963	712740	44095	-142868	-76,4
Запас фінансової стійкості, %	33,0	76,6	6,7	-26,3	×

Як свідчать результати розрахунків, у 2022 р. порівняно з 2020 р. відбулося збільшення операційного доходу підприємства на 92329 тис. грн (16,3 %) та операційних витрат на 179314 тис. грн (39,5 %). Підсумком такої динаміки стало скорочення прибутку від операційної діяльності на 86985 тис. грн, або 77,1 %. У складі операційних витрат змінні витрати зросли на 50411 тис. грн (22,4 %), а постійні витрати – на 128903 тис. грн (56,2 %).

Негативним є збільшення показника порогу рентабельності на 235197 тис. грн (61,9 %) та підвищення його частки в операційному доході з 67,0 % у 2020 р. до 93,3 % у 2022 р. Отже, в 2020 р. для покриття операційних витрат використовувалася сума доходу, що становила 67,0 % від фактичного операційного доходу підприємства, 2021 р. – 23,4 %, а в 2022 р. вже 93,3 %.

Нестійку динаміку має показник запасу фінансової стійкості, адже його значення підвищилося з 33,0 % у 2020 р. до 76,6 % у 2021 р., а далі знизилося до 6,7 % у 2022 р. Рівень запасу фінансової стійкості в 2020-2021 рр. був

високим і свідчив про стабільність роботи підприємства за критерієм забезпечення прибутковості операційної діяльності. Натомість у 2022 р. запас фінансової стійкості виявився низьким.

Динаміка показників операційного доходу, операційних витрат та порогу рентабельності у ТОВ «ХХХ» наведена на рис. 2.2.

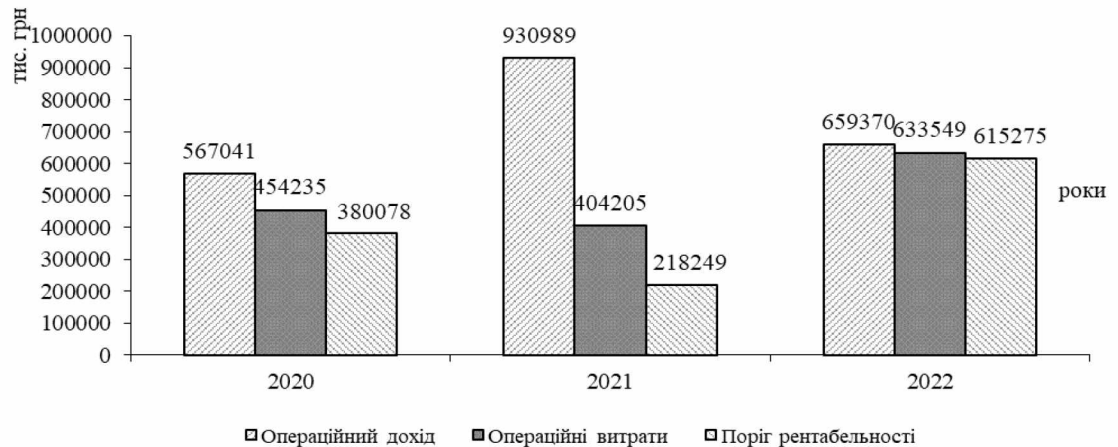

Рис. 2.2. Динаміка показників операційного доходу, операційних витрат та порогу рентабельності у ТОВ «ХХХ» за 2020-2022 рр.

Наступні дослідження мають бути спрямовані на з'ясування характеру впливу факторів на зміну показників порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості.

Модель факторного аналізу показника порогу рентабельності:

$$ПР = \frac{ПВ}{КМД} = \frac{ПВ}{\frac{МД}{ОД}} = \frac{ПВ \times ОД}{МД} = \frac{ОД \times ПВ}{ОД - ЗВ}, \quad (2.6)$$

де КМД – частка (коефіцієнт) маржинального доходу в операційному доході.

Отже, на зміну показника порогу рентабельності впливають три фактори: операційний дохід; постійні витрати; змінні витрати.

Скориставшись способом ланцюгових підстановок, визначимо умовні значення показника порогу рентабельності, тис. грн:

1. Показник умовний 1:

$$PP_{ум1} = \frac{ОД_1 \times ПВ_0}{ОД_1 - ЗВ_0}, \quad (2.7)$$

де $ОД_1$ – операційний дохід 2022 р., тис. грн;

$ПВ_0$ – постійні витрати 2020 р., тис. грн;

$ЗВ_0$ – змінні витрати 2020 р., тис. грн.

$$PP_{ум1} = \frac{659370 \times 229187}{659370 - 225048} = 347942.$$

2. Показник умовний 2:

$$PP_{ум2} = \frac{ОД_1 \times ПВ_1}{ОД_1 - ЗВ_0}, \quad (2.8)$$

де $ОД_1$ – операційний дохід 2022 р., тис. грн;

$ПВ_1$ – постійні витрати 2022 р., тис. грн;

$ЗВ_0$ – змінні витрати 2020 р., тис. грн.

$$PP_{ум2} = \frac{659370 \times 358090}{659370 - 225048} = 543638.$$

Загальна зміна (+;-) показника порогу рентабельності у 2022 р. порівняно з 2020 р., тис. грн:

$$\Delta PP = PP_1 - PP_0, \quad (2.9)$$

$$\Delta PP = 615275 - 380078 = +235197,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) операційного доходу:

$$\Delta PP_{ОД} = PP_{ум1} - PP_0; \quad (2.10)$$

$$\Delta PP_{ОД} = 347942 - 380078 = -32136;$$

2) постійних витрат:

$$\Delta PP_{ПВ} = PP_{ум2} - PP_{ум1}; \quad (2.11)$$

$$\Delta PP_{ПВ} = 543638 - 347942 = +195696;$$

3) змінних витрат:

$$\Delta PP_{ЗВ} = PP_1 - PP_{ум2}; \quad (2.12)$$

$$\Delta PP_{ЗВ} = 615275 - 543638 = +71637.$$

Отже, збільшення порогу рентабельності у ТОВ «XXX» в 2022 р. порівняно з 2020 р. на 235197 тис. грн (61,9 %) відбулося під впливом двох факторів. Унаслідок зростання змінних витрат на 50411 тис. грн (22,4 %) та постійних витрат на 128903 тис. грн (56,2 %) поріг рентабельності збільшився відповідно на 71637 і 195696 тис. грн. За рахунок же збільшення операційного доходу на 92329 тис. грн (16,3 %) поріг рентабельності зменшився на 32136 тис. грн. Таким чином, головним фактором збільшення порогу рентабельності стало зростання постійних витрат.

Модель факторного аналізу показника запасу фінансової стійкості:

$$\begin{aligned} 3\Phi C &= \frac{ОД - ПР}{ОД} \times 100 = \frac{ОД - \frac{ОД \times ПВ}{ОД - ЗВ}}{ОД} \times 100 = \left(1 - \frac{ПВ}{ОД - ЗВ} \right) \times 100 = \\ &= \frac{ОД - ПВ - ЗВ}{ОД - ЗВ} \times 100. \end{aligned} \quad (2.13)$$

Отже, на зміну показника запасу фінансової стійкості, як і порогу рентабельності, впливають ті ж фактори: операційний дохід; постійні витрати; змінні витрати.

За допомогою способу ланцюгових підстановок визначаємо умовні значення показника запасу фінансової стійкості, %:

1. Показник умовний 1:

$$3\Phi C_{ум1} = \frac{ОД_1 - ПВ_0 - ЗВ_0}{ОД_1 - ЗВ_0}, \quad (2.14)$$

де $ОД_1$ – операційний дохід 2022 р., тис. грн;

$ПВ_0$ – постійні витрати 2020 р., тис. грн;

$ЗВ_0$ – змінні витрати 2020 р., тис. грн.

$$3\Phi C_{ум1} = \frac{659370 - 229187 - 225048}{659370 - 225048} \times 100 = 47,2.$$

2. Показник умовний 2:

$$3\Phi C_{ум2} = \frac{ОД_1 - ПВ_1 - ЗВ_0}{ОД_1 - ЗВ_0}, \quad (2.15)$$

де $ОД_1$ – операційний дохід 2022 р., тис. грн;

$ПВ_1$ – постійні витрати 2022 р., тис. грн;

ZB_0 – змінні витрати 2020 р., тис. грн.

$$3\Phi C_{ум2} = \frac{659370 - 358090 - 225048}{659370 - 225048} \times 100 = 17,6.$$

Загальна зміна (+;-) показника запасу фінансової стійкості у 2022 р. порівняно з 2020 р., відсоткових пунктів:

$$\Delta 3\Phi C = 3\Phi C_1 - 3\Phi C_0, \quad (2.16)$$

$$\Delta 3\Phi C = 6,7 - 33,0 = -26,3,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) операційного доходу:

$$\Delta 3\Phi C_{од} = 3\Phi C_{ум1} - 3\Phi C_0; \quad (2.17)$$

$$\Delta 3\Phi C_{од} = 47,2 - 33,0 = +14,2;$$

2) постійних витрат:

$$\Delta 3\Phi C_{пв} = 3\Phi C_{ум2} - 3\Phi C_{ум1}; \quad (2.18)$$

$$\Delta 3\Phi C_{пв} = 17,6 - 47,2 = -29,6;$$

3) змінних витрат:

$$\Delta 3\Phi C_{зв} = 3\Phi C_1 - 3\Phi C_{ум2}; \quad (2.19)$$

$$\Delta 3\Phi C_{зв} = 6,7 - 17,6 = -10,9.$$

Отже, запас фінансової стійкості у ТОВ «XXX» знизився з 33,0 % у 2020 р. до 6,7 % у 2022 р., тобто на 26,3 в. п. При цьому внаслідок зростання змінних витрат на 50411 тис. грн (22,4 %) та постійних витрат на 128903 тис. грн (56,2 %) запас фінансової стійкості знизився відповідно на 10,9 і 29,6 в. п. За рахунок же збільшення операційного доходу на 92329 тис. грн (16,3 %) запас фінансової стійкості підвищився на 14,2 в. п. Таким чином, головним фактором зниження запасу фінансової стійкості у ТОВ «XXX» стало збільшення постійних витрат.

2.2. Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства

Дослідження ліквідності балансу ТОВ «XXX» (табл. 2.9) проведемо за інформацією форми № 1 (додатки А.1, Б.1, В.1).

Таблиця 2.9

Динаміка ліквідності балансу ТОВ «XXX» за 2020-2022 рр. (станом на кінець року), тис. грн

Група	Вид оборотних активів	Роки			Група	Вид зобов'язань	Роки		
		2020	2021	2022			2020	2021	2022
A1	Високоліквідні	468213	648812	807065	П1	Найбільш термінові	7551	9515	18401
A2	Середньоліквідні	200638	53621	118011	П2	Короткострокові	7564	5922	5898
A3	Низьколіквідні	364878	617945	503967	П3	Довгострокові	-	-	-
	Разом	1033729	1320378	1429043		Разом	15115	15437	24299

Продовж. табл. 2.9

Група	Вид оборотних активів	Надлишок (+), нестача (-) платіжних засобів		
		2020 р.	2021 р.	2022 р.
A1	Високоліквідні	+460662	+639297	+788664
A2	Середньоліквідні	+193074	+47699	+112113
A3	Низьколіквідні	+364878	+617945	+503967
	Разом	+1018614	+1304941	+1404744

Отже, за даними табл. 2.9 надлишок високоліквідних оборотних активів для покриття найбільш термінових зобов'язань у 2020-2022 рр. становив відповідно 460662, 639297 і 788664 тис. грн. Аналогічна ситуація за середньоліквідними оборотними активами, де надлишок платіжних засобів для покриття короткострокових зобов'язань становив відповідно 193074, 47699 і 112113 тис. грн. Оскільки довгострокові зобов'язання відсутні, в 2020-2022 рр. був надлишок низьколіквідних активів: відповідно 364878, 617945 і 503967 тис. грн.

Динаміка оборотних активів і поточних зобов'язань ТОВ «XXX» за 2020-2022 рр. наведена на рис. 2.3.

Рис. 2.3. Динаміка оборотних активів і поточних зобов'язань ТОВ «XXX» за 2020-2022 рр.

Отже, в цілому сума надлишку усіх оборотних активів для покриття зобов'язань має позитивну динаміку: збільшення з 1018614 тис. грн у 2020 р. до 1304941 тис. грн у 2021 р. та 1404744 тис. грн у 2022 р. Таким чином, ліквідність балансу є абсолютною за рахунок надлишку високоліквідних, середньоліквідних та низьколіквідних оборотних активів.

Далі за даними табл. 2.9 визначаємо частку відповідних груп активів і пасивів в їх загальному підсумку, а потім розраховуємо значення загального показника ліквідності:

$$2020 \text{ р.: ЗПЛ} = \frac{468213 \times 45,3 + 200638 \times 19,4 + 364878 \times 35,3}{7551 \times 50,0 + 7564 \times 50,0} = 50,3.$$

$$2021 \text{ р.: ЗПЛ} = \frac{648812 \times 49,1 + 53621 \times 4,1 + 617945 \times 46,8}{1150,4 \times 45,3 + 1388,3 \times 54,7} = 75,0.$$

$$2022 \text{ р.: ЗПЛ} = \frac{807065 \times 56,5 + 118011 \times 8,3 + 503967 \times 35,2}{18401 \times 75,7 + 5898 \times 24,3} = 41,9.$$

Як бачимо, фактичні значення загального показника ліквідності впродовж періоду дослідження були дуже високими, але водночас спостерігається їх нестійка динаміка: підвищення з 50,3 у 2020 р. до 75,0 у 2021 р., а потім зниження до 41,9 у 2022 р. Це вказує на високий рівень, але коливання в оцінці ліквідності балансу підприємства.

Важливим напрямом аналізу фінансового стану підприємства є вивчення

його платіжний можливостей щодо своєчасного виконання поточних зобов'язань. Для оцінювання статичної платоспроможності ТОВ «XXX» використаємо систему відносних показників – коефіцієнтів ліквідності (табл. 2.10). Зважаючи на високі значення коефіцієнтів, вони визначалися з точністю до десятих.

Таблиця 2.10

**Показники оцінювання платоспроможності ТОВ «XXX» за 2020-2022 рр.
(станом на кінець року)**

Показник	Нормативне значення	Роки			Відхилення (+,-) 2022 р. від 2020 р.
		2020	2021	2022	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\geq 0,2$	31,0	42,0	33,2	+2,2
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\geq 0,7$	44,3	45,5	38,1	-6,2
Коефіцієнт загальної ліквідності	$\geq 1,0$	68,4	85,5	58,8	-9,6

За інформацією табл. 2.10 станом на кінець 2020-2022 рр. фактичні значення коефіцієнта абсолютної ліквідності у десятки разів перевищували нормативне значення ($\geq 0,2$), зокрема в 2022 р. гроші та їх еквіваленти були більшими за поточні зобов'язання у 33,2 раза. Отже, ТОВ «XXX» в ці роки мало стан високої, навіть надлишкової, грошової платоспроможності (рис. 2.4).

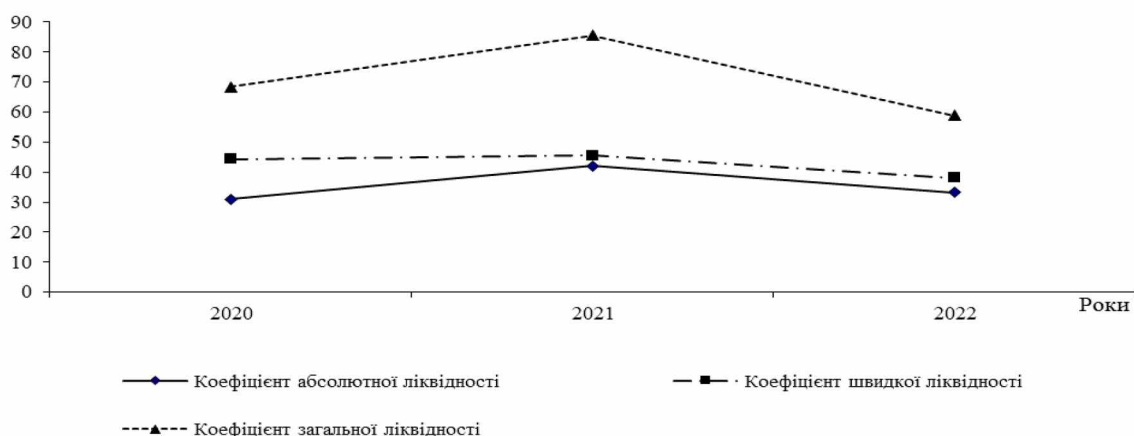

Рис. 2.4. Динаміка коефіцієнтів ліквідності у ТОВ «XXX» за 2020-2022 рр.

Коефіцієнт швидкої ліквідності характеризує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена за рахунок грошових коштів та очікуваних

надходжень від дебіторів. Фактичні значення цього коефіцієнта (табл. 2.10, рис. 2.4) у 2020-2022 рр. знову ж таки суттєво перевищували нормативне значення ($\geq 0,7$), що вказує на високий рівень розрахункової платоспроможності.

Фактичні значення коефіцієнта загальної ліквідності (табл. 2.10, рис. 2.4) у 2020-2022 рр. у десятки разів перевищували нормативне значення ($\geq 1,0$). Так, у 2020 р. оборотні активи були більшими за поточні зобов'язання у 68,4 раза, 2021 р. – 85,5 раза, 2022 р. – 58,8 раза. Отже, спостерігається надзвичайно високий рівень майнової платоспроможності підприємства.

Важливе значення у фінансовому аналізі має використання методик детермінованого факторного аналізу для визначення впливу факторних показників на зміну результативних фінансово-економічних показників. Наприклад, факторний аналіз коефіцієнта абсолютної ліквідності пропонуємо проводити за допомогою кратної моделі:

$$КЛ = Г \div ПЗ, \quad (2.20)$$

де КЛ – коефіцієнт абсолютної ліквідності;

Г – гроші та їх еквіваленти;

ПЗ – поточні зобов'язання.

За вихідною інформацією форми № 1 (додатки А.1, Б.1, В.1), наведеною в табл. 2.11, проведемо факторний аналіз коефіцієнта абсолютної ліквідності у ТОВ «ХХХ» за 2020, 2022 рр.

Таблиця 2.11

Вихідна інформація для факторного аналізу коефіцієнта абсолютної ліквідності у ТОВ «Компанія Фармко» за 2020, 2022 рр.

Показник	Умовне позначення	2020 р.	2022 р.	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
Гроші та їх еквіваленти, тис. грн	Г	468213	807065	+338852	+72,4
Поточні зобов'язання, тис. грн	ПЗ	15115	24299	+9184	+60,8
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	КЛ	31,0	33,2	+2,2	+7,1

За даними табл. 2.11 розраховуємо умовне значення коефіцієнта абсолютної ліквідності ($КЛ_{ум}$):

$$КЛ_{ум} = Г_1 \div ПЗ_0, \quad (2.21)$$

де $Г_1$ – гроші та їх еквіваленти 2022 р.;

$ПЗ_0$ – поточні зобов'язання 2020 р.

$$КЛ_{ум} = 807065 \div 15115 = 53,4.$$

Тоді, загальна зміна (+,-) коефіцієнта абсолютної ліквідності в 2022 р. порівняно з 2020 р.:

$$\Delta КЛ = КЛ_1 - КЛ_0, \quad (2.22)$$

$$\Delta КЛ = 33,2 - 31,0 = +2,2,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) грошей та їх еквівалентів:

$$\Delta КЛ_Г = КЛ_{ум} - КЛ_0, \quad (2.23)$$

$$\Delta КЛ_Г = 53,4 - 31,0 = +22,4;$$

2) поточних зобов'язань:

$$\Delta КЛ_{ПЗ} = КЛ_1 - КЛ_{ум}, \quad (2.24)$$

$$\Delta КЛ_{ПЗ} = 33,2 - 53,4 = -20,2.$$

Отже, підвищення коефіцієнта абсолютної ліквідності з 31,0 у 2020 р. до 33,2 у 2022 р., тобто на 2,2 (7,1 %), відбулося під впливом таких факторів. За рахунок збільшення грошей та їх еквівалентів на 338852 тис. грн (72,4 %) коефіцієнт абсолютної ліквідності підвищився на 22,4. Водночас унаслідок зростання поточних зобов'язань на 9184 тис. грн (60,8 %) коефіцієнт абсолютної ліквідності знизився на 20,2. Таким чином, єдиним фактором позитивної динаміки коефіцієнта абсолютної ліквідності стало збільшення грошей та їх еквівалентів як високоліквідних активів.

Таблиця 2.12

Вихідна інформація для факторного аналізу коефіцієнта загальної ліквідності у ТОВ «XXX» за 2020, 2022 рр.

Показник	Умовне позначення	2020 р.	2022 р.	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
Оборотні активи, тис. грн	ОА	1033729	1429043	+395314	+38,2
Поточні зобов'язання, тис. грн	ПЗ	15115	24299	+9184	+60,8
Коефіцієнт загальної ліквідності	КЗЛ	68,4	58,8	-9,6	-14,0

Модель факторного аналізу коефіцієнта загальної ліквідності:

$$\text{КЗЛ} = \text{ОА} \div \text{ПЗ}. \quad (2.25)$$

За даними табл. 3.7 розраховуємо умовне значення коефіцієнта загальної ліквідності:

$$\text{КЗЛ}_{\text{ум}} = \text{ОА}_1 \div \text{ПЗ}_0, \quad (2.26)$$

де ОА_1 – оборотні активи 2022 р.;

ПЗ_0 – поточні зобов'язання 2020 р.

$$\text{КЗЛ}_{\text{ум}} = 1429043 \div 15115 = 94,5.$$

Тоді, загальна зміна (+,-) коефіцієнта загальної ліквідності в 2022 р. порівняно з 2020 р.:

$$\Delta\text{КЗЛ} = \text{КЗЛ}_1 - \text{КЗЛ}_0; \quad (2.27)$$

$$\Delta\text{КЗЛ} = 58,8 - 68,4 = -9,6,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) оборотних активів:

$$\Delta\text{КЗЛ}_{\text{ОА}} = \text{КЗЛ}_{\text{ум}} - \text{КЗЛ}_0; \quad (2.28)$$

$$\Delta\text{КЗЛ}_{\text{ОА}} = 94,5 - 68,4 = +26,1;$$

2) поточних зобов'язань:

$$\Delta\text{КЗЛ}_{\text{ПЗ}} = \text{КЗЛ}_1 - \text{КЗЛ}_{\text{ум}}; \quad (2.29)$$

$$\Delta\text{КЗЛ}_{\text{ПЗ}} = 58,8 - 94,5 = -35,7.$$

Отже, зниження коефіцієнта загальної ліквідності з 68,4 у 2020 р. до 58,8 у 2022 р., тобто на 9,6 (14,0 %), пояснюється сукупним впливом таких факторів. За рахунок збільшення оборотних активів на 395314 тис. грн (38,2 %) коефіцієнт загальної ліквідності підвищився на 26,1. Водночас зростання поточних зобов'язань на 9184 тис. грн (60,8 %) зумовило зниження коефіцієнта загальної ліквідності на 35,7. Таким чином, випереджальне зростання поточних зобов'язань порівняно зі зростанням оборотних активів призвело до зниження коефіцієнта загальної ліквідності.

У цілому значення відносних показників оцінювання платоспроможності вказують на високий рівень платіжних можливостей ТОВ «XXX» за рахунок використання усіх груп оборотних активів.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Моделювання стратегії управління фінансовою стійкістю підприємства

На сьогоднішній день підприємство функціонує в досить складному зовнішньому середовищі, яке характеризується нестабільністю і постійною динамікою. Таке середовище змушує керівництво підприємств адаптуватися до умов, потребує знання законів розвитку та пошуку шляхів виживання у ринковій економіці, врахування чинників невизначеності та нестійкості економічного середовища.

Для підтримки стабільного та нормального фінансового стану фірми потрібно створити, затвердити та гарантувати впровадження механізму оцінки економіко-фінансового стану з урахуванням специфічності роботи в певному секторі економіки, а отже, прискорення системи оцінки стану компанії на певному ринку. Ця система зобов'язана гарантувати потрібну базу знань для проведення деталізованого фінансового аналізу в оперативному і поточному режимах, обліку всіх моментів, аналізу і розробки подій по його зміцненню в майбутньому.

Дана система має можливість працювати лише тільки при наявності компетентних і висококваліфікованих фахівців з фінансового менеджменту, здатних гарантувати виконання даних завдань. Важливою особливістю такого управління буде здатність працювати і розвиватися підприємству в умовах посилення конкуренції і постійно мінливого зовнішнього середовища.

Політика підприємства із регулювання фінансової стійкості повинна орієнтуватися як на вимоги ринку, так і на розробку стратегії розвитку підприємства. У сучасних умовах підприємствам необхідна постановка системи певних фінансових цілей, засобів їх досягнення і критеріїв оцінки. В цьому

випадку кожне підприємство повинно знайти свій оптимальний шлях фінансової діяльності, відповідну модель, яка поряд з виробничо-інноваційною, маркетингом і менеджментом, відіграє важливий функціональний аспект в управлінні підприємством. На сьогоднішній день однозначно прийнятий стандарт щодо змісту стратегії відсутній, і це є доказом того, що це складна, багатопланова та неоднозначна категорія [2, с. 408].

Сучасні дослідники категорії «стратегія підприємства» в загальному її визначенні сходяться, хоча при розшифруванні окремих її складових займають різні позиції. Вчені запропонували безліч визначень терміну «стратегія». Дослідивши дане питання можна зробити висновок, що поняття стратегії має на увазі систематичний план поведінки в умовах неповноти інформації про майбутній розвиток середовища та підприємництва, яка має на меті:

- формування місії, довгострокових цілей та шляхів і правил прийняття рішень для найефективнішого використання стратегічних ресурсів, сильних сторін та можливостей;
- усунення слабких сторін і захист від загроз зовнішнього середовища задля майбутньої прибутковості.

Для досягнення стратегічних цілей уся організація має діяти стратегічно, розробляючи стратегії різного типу. Існують такі групи стратегій, які складають «стратегічний набір» (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Класифікація базових стратегій підприємств

Типи стратегії	Напрямки
Ділова стратегія	розробка заходів, підходів до формування конкурентних переваг; об'єднання стратегічних дій основних функціональних підрозділів.
Корпоративна (портфельна) стратегія	встановлення інвестиційних пріоритетів і спрямування корпоративних ресурсів у найпривабливіші сфери діяльності; посилення конкурентних позицій у кожному виді бізнесу; створення та управління господарським портфелем структурних підрозділів (зміцнення ділових позицій).
Функціональна стратегія	дії щодо підтримання ділової стратегії, досягнення цілей підрозділу.
Операційна стратегія	вирішення проблем, пов'язаних із досягненням цілей підрозділу; способи вирішення стратегічно важливих оперативних завдань (закупівля, управління запасами, транспортування, реклама).

Найголовнішим процесом розробки стратегії є ретельне вивчення напрямків розвитку та діяльності підприємства, вивчення ринків збуту продукції, залучення споживачів, методів конкуренції, всіх видів ресурсів для ведення бізнесу.

Основні складники та об'єкти фінансової стратегії підприємства зображені на рис 3.1.

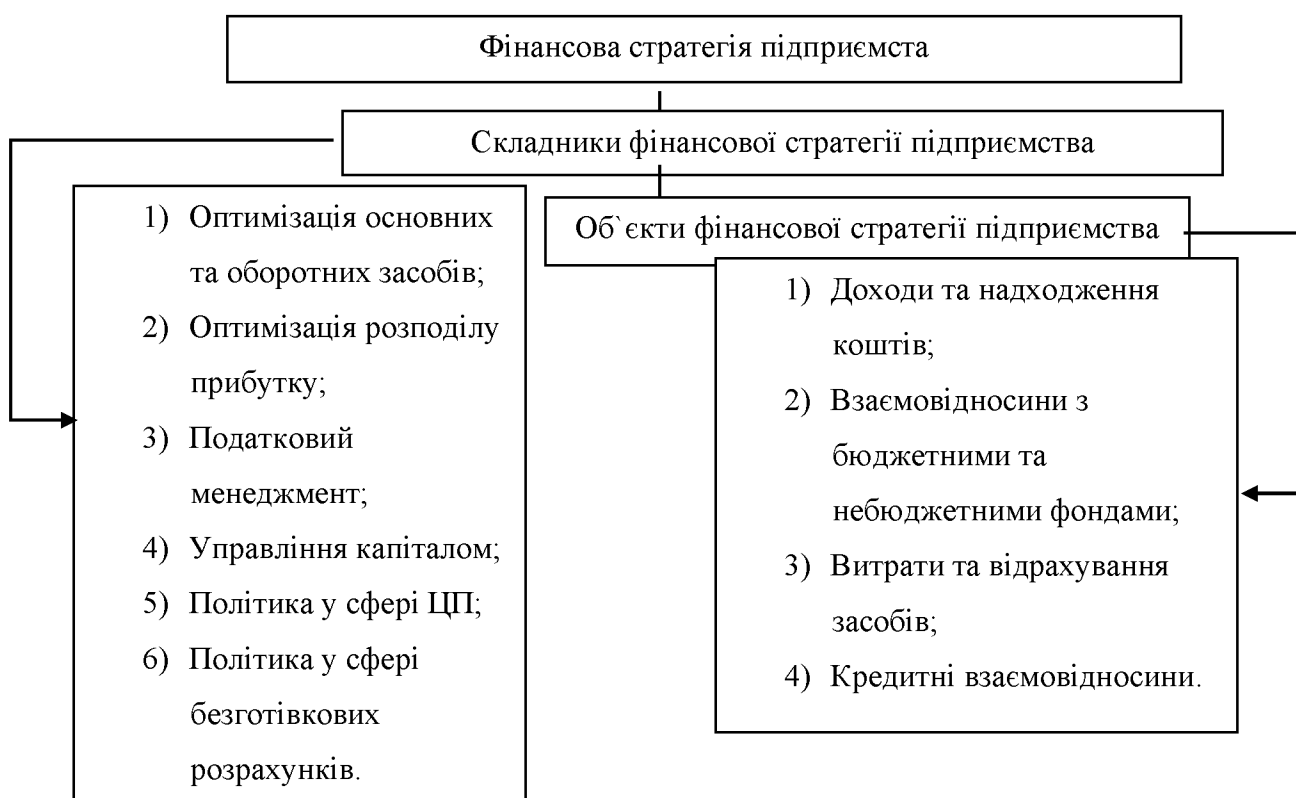

Рис. 3.1 Складники та об'єкти фінансової стратегії підприємства

Отже, для ефективної розробки фінансової стратегії застосовують різноманітні методи, а також визначають послідовність певних етапів, основні з яких виділено в наступних позиціях:

- визначення рівня резервів і запасів підприємства, джерела їх формування: залежно від того, які джерела коштів використовуються для резервування. Це допомагає робити висновок про рівень фінансової стійкості підприємства та спроможності відповідати по зобов'язаннях;

- розрахунок коефіцієнтів, дослідження відбувається у динаміці і з

порівнянням до нормативних значень;

- застосування інтегрального показника, який складається з вагових коефіцієнтів, які визначають його межі.

Стратегія фірми повинна бути орієнтована на розсередження наявних грошових ресурсів для досягнення високих підсумків власної роботи і забезпечення економічної стійкості та прибутковості.

На зростання прибутку і позитивних грошових потоків впливають економічні процеси на макро- і мікрорівні, серед яких варто виділити наступні: зміна попиту покупців на продукцію; зміни у виробництві і реалізації продукції у конкурентів; можливість знизити витрати на виробництво і реалізацію продукції; можливість збільшити ціну на продукцію зі збереженням або збільшенням обсягів реалізації; зміна ризикових позицій [3].

Розробка стратегії сама по собі не забезпечує успіх, потрібно пам'ятати про систему контролю. Як частина управлінського контролю, стратегічний контроль є процесом вимірювання та оцінки ступеня наближення підприємства до стратегічної цілі. До систем контролю можна віднести:

- моніторинг, який включає в себе аналіз та оцінку фінансової стійкості підприємства;
- визначення досягнутих результатів реалізації стратегії з їх порівняння до встановлених стандартів;
- коригування стратегії;
- формування коригуючих заходів.

Проаналізувавши результат, далі проводиться інтегральна оцінка діючої стратегії підприємства, виявляються стратегічні проблеми, головний фактор успіху та потенціал у підприємства. Якщо ж результат показників не є задовільним, проводяться певні дії, які спрямовуються на коригування процесу досягнення цілей.

Фінансова стійкість вкрай необхідна для успішної діяльності підприємства, яке має за мету самостійність та незалежність від внутрішніх та зовнішніх факторів. Для досягнення незалежності підприємства досить

важливим є управління фінансовою стабільністю, до якого входять послідовні кроки. Схема управління фінансовою стійкістю підприємства представлена на рис. 3.2.

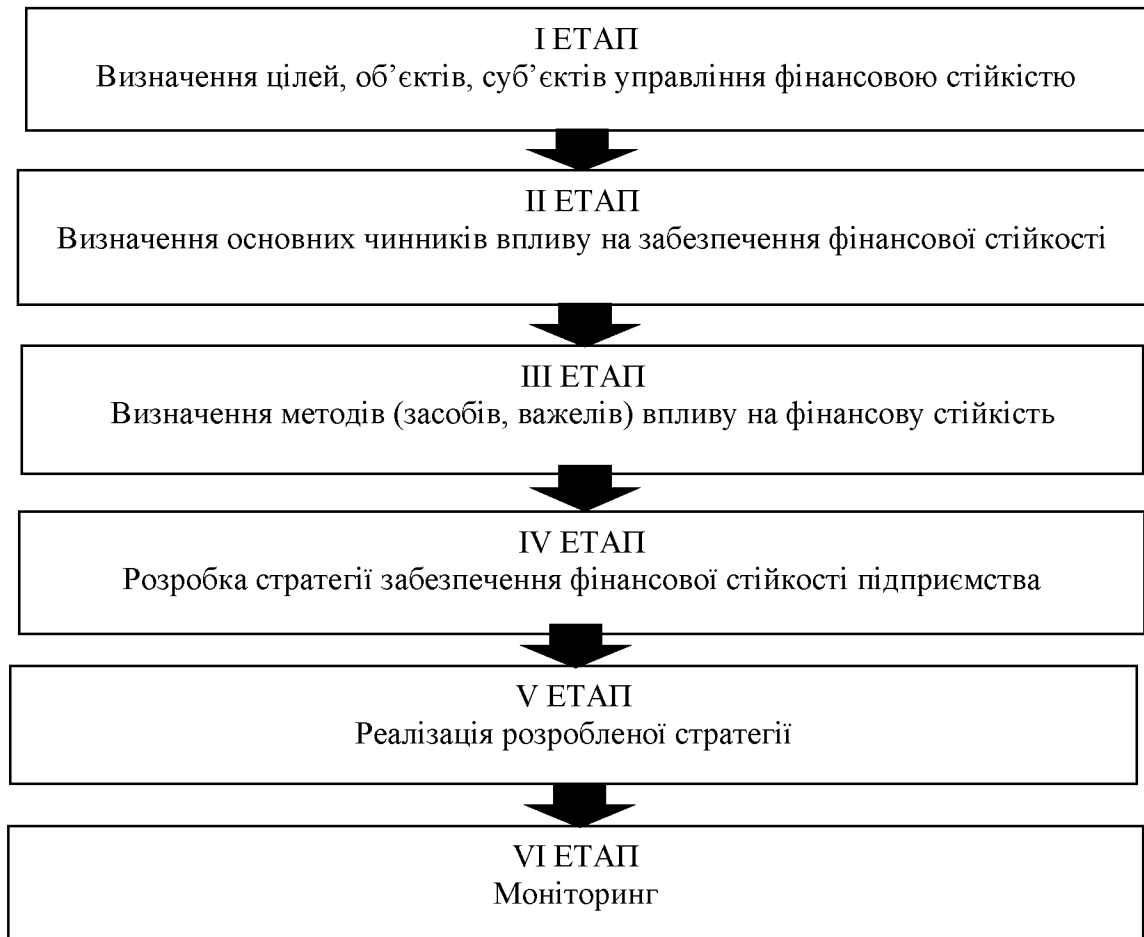

Рис. 3.2. Схема управління фінансовою стійкістю підприємства

Визначивши етапи управління, можна зробити висновок, що спільним є використання інструментів і для кожного етапу може бути використаний певний набір. Отже, до першого етапу відносимо:

- об'єкти – діяльність підприємства або його окремого підрозділу, певний виробничий процес, фінансова діяльність, прибуток, фінансові ресурси;
- суб'єкти – керівники вищої ланки, фінансові менеджери, фінансові служби і відділи, аналітики з фінансової безпеки;
- ціль – забезпечення оптимального рівня фінансової стійкості підприємства.

Другий етап:

- оцінка поточного стану та рівня фінансової стійкості;
- визначення та оцінка чинників, що впливають на елементи управління.

Третій етап:

- застосування інструментарію управління фінансовою стійкістю;
- засоби, методи, важелі, способи здійснення.

Четвертий етап: узгодження цілі розробленої стратегії із загальною стратегією підприємства.

П'ятим етапом є реалізація розробленої стратегії, та останнім – шостим етапом є:

- аналіз фінансової стійкості підприємства;
- контроль за виконанням завдань та досягнення цілі підприємства (забезпечення оптимального рівня фінансової стійкості підприємства);
- коригування процесу реалізації стратегії.

Для успішного управління фінансовою стійкістю використовуються різні методологічні підходи. Загальновідомими є аналіз абсолютних і відносних показників фінансової стійкості. Діагностика фінансової стійкості вважається одним з пріоритетних напрямків фінансового аналізу та містить своєчасний, постійний збір інформації, її обробку та аналіз, з метою використання для оптимізації процесу прийняття рішень у фінансовій сфері діяльності підприємства.

Отже, покрокова реалізація етапів механізму управління фінансовою стійкістю є ефективною і застосування її має забезпечити стабільність розвитку та функціонування підприємства і, як наслідок, – зростання прибутку, кредитоспроможність, платоспроможність.

3.2. Забезпечення платоспроможності підприємства

Метою аналізу ефективності діяльності підприємства є визначення перспектив його розвитку в майбутньому, виявлених за підсумками комплексної оцінки фінансово-господарської діяльності.

Підвищення ефективності діяльності за допомогою раціонального використання внутрішніх ресурсів є одним із найважливіших завдань сучасного підприємства. Не менш вагому роль відіграє системне дослідження шляхів підвищення ефективності діяльності (сукупність конкретних заходів щодо покращення ефективності виробництва або надання послуг).

Головні способи підвищення ефективності діяльності підприємства зображені на рис. 3.3.

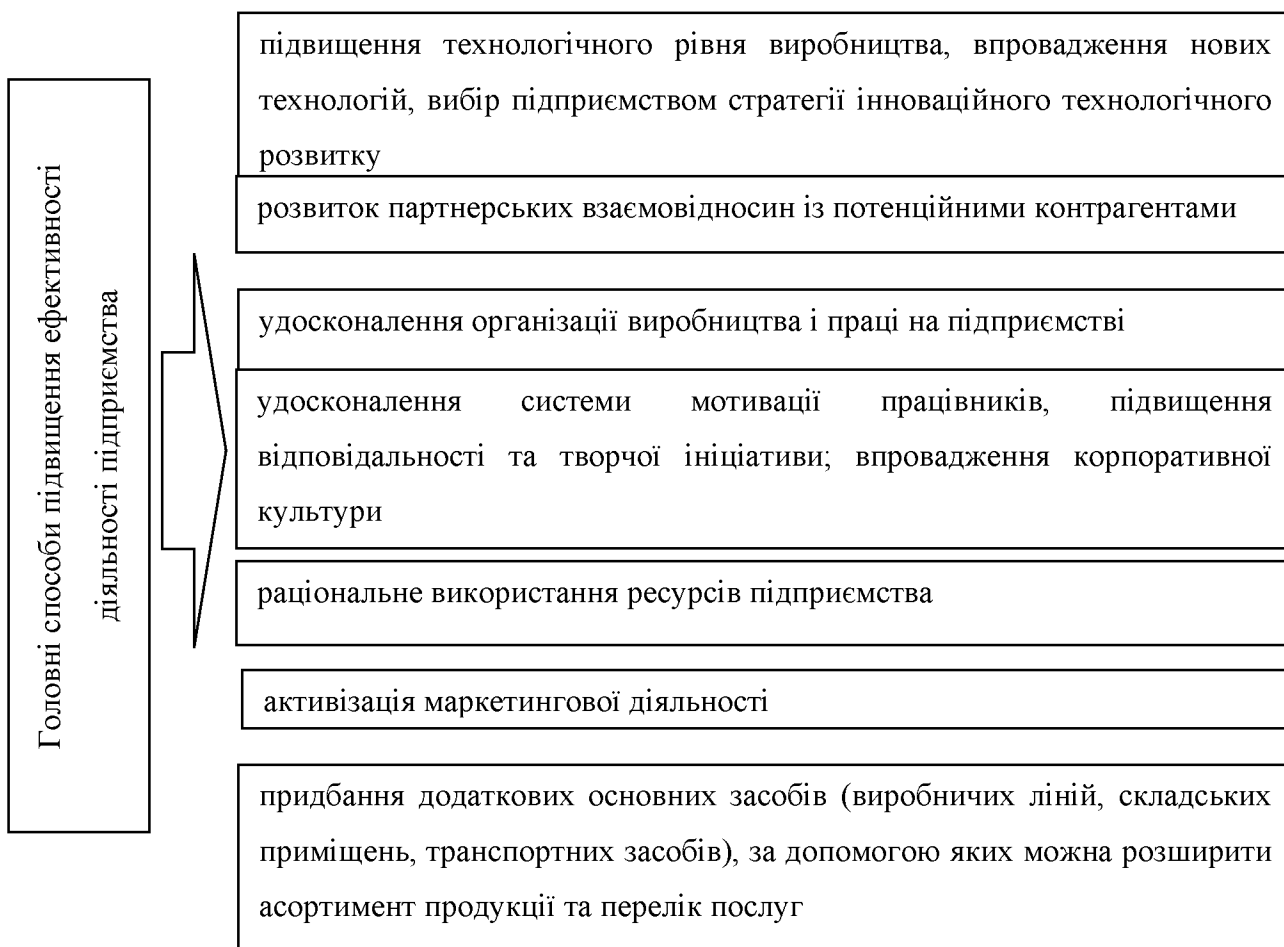

Рис. 3.3. Головні способи підвищення ефективності діяльності підприємства

Запропоновані способи можуть стати основою для розробки й реалізації певних заходів для підвищення ефективності управління платоспроможним станом як у довгостроковий, так і короткостроковий період.

Важливим є створення певних групи та окремих підрозділів для зручного та ефективного управління платоспроможністю та ліквідністю на підприємствах, які мають великий обсяг продукції (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Характеристика об'єктів управління платоспроможністю

Об'єкт управління	Опис
Вільний грошовий потік	Визначення ринкової вартості, грошового результату, який сформувався за рахунок усіх видів діяльності підприємства.
Чистий грошовий потік від операційної діяльності	Результат операційної діяльності, яка виступає основним джерелом забезпечення інвестиційної діяльності підприємства фінансовими ресурсами.
Вхідний та вихідний грошові потоки	Характеристика можливості вчасного здійснення платежів у процесі ведення діяльності, за рахунок ефективного розподілу доходів та витрат підприємства.
Обсяг і структура оборотних активів	Визначення обсягу та характеристики оборотних активів до одного року, які вказують на надходження та наявність грошових коштів.
Обсяг і структура оборотного капіталу	Обсяг і структура оборотних активів та їх джерел фінансування, тобто характеристика потенційного витрачання матеріальних ресурсів підприємства.

Платоспроможність у довгостроковій перспективі досягається за рахунок зниження ризиків утрати здатності здійснювати розрахункові операції у зв'язку із недоотриманням частини доходу або появою додаткових витрат. У такому випадку рекомендовано нейтралізувати ризики за кожним видом діяльності:

- за фінансовою діяльністю (інфляційні, валютні, ризики утрати фінансової стійкості: ці ризики призводять до зміни розміру і структури капіталу підприємства);

- за операційною діяльністю (зростання собівартості продукції, утрати робочого часу, зниження ціни на продукцію, транспортні, комерційні ризики: такі випадкові події призводять до порушення графіків збутової діяльності та ускладнюють виробничий процес).

Напрями управлінського впливу щодо зміцнення фінансового потенціалу підприємства представлені на рис. 3.4.

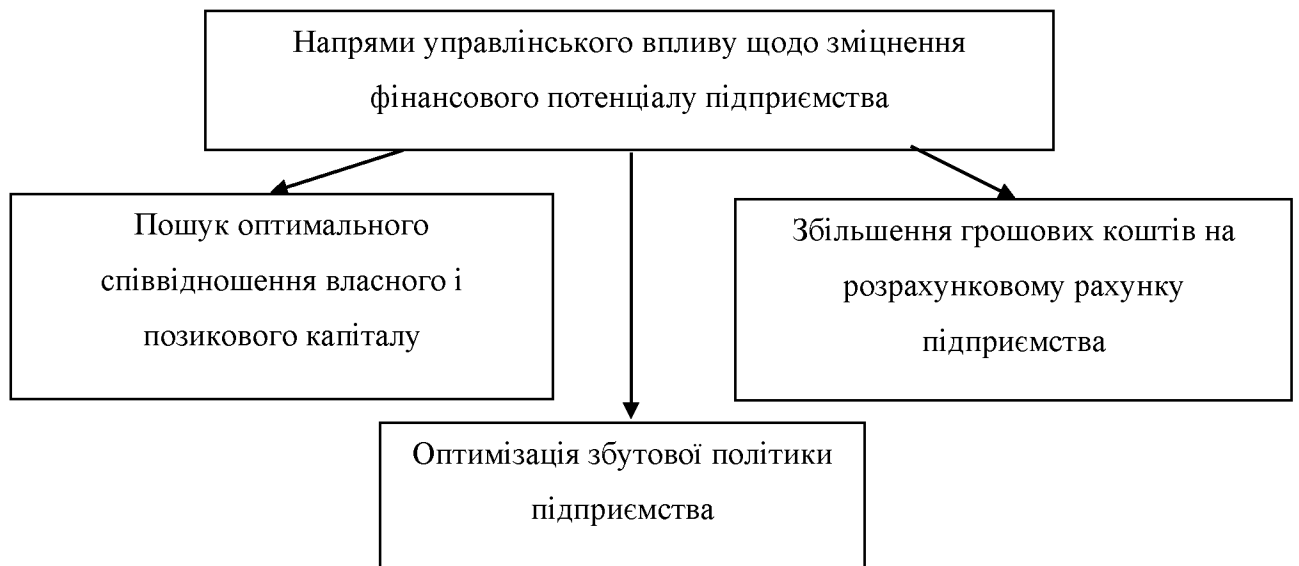

Рис. 3.4. Напрями управлінського впливу щодо зміцнення фінансового потенціалу підприємства

Система управління платоспроможністю характеризується детальним аналізом ринку та визначенням кризових явищ, які можуть призвести до зниження платоспроможності, та вирішує такі основні завдання:

- аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів впливу;
- планування і прогнозування платоспроможності;
- спостереження за процесами, які впливають на платоспроможність;
- детальна оцінка платоспроможності;
- розроблення заходів щодо запобіганню зниження платоспроможності, впровадження етапів виходу підприємства з кризи;
- забезпечення ліквідності активів підприємства;
- контроль та управління запровадженими заходами відновлення платоспроможності;
- синхронізація та збалансування грошових потоків;
- оптимізація обсягу та структури поточної кредиторської заборгованості.

Використання й вдосконалення фінансового потенціалу до необхідного рівня повинно надавати можливість підприємству для ефективного застосування своїх ресурсів, а значить сприяти поглинанню зовнішніх й

внутрішніх дестабілізуючих факторів, що є свідченням стійкості функціонування [4, с. 16].

Для ефективного функціонування підприємства замало раціональності і балансу у внутрішньому середовищі, потрібно пам'ятати про вплив зовнішніх чинників:

- політична ситуація – відносини з іноземними країнами (для підприємств, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю);
- структурні зміни в суспільстві та економіці (сфера технологій, наукових досліджень і т. д.).

Також, досить важливим моментом є впровадження на підприємстві нововведень, які дозволять у перспективі стабільно функціонувати і підтримувати платоспроможність. Це багато у чому залежить від компетенції керівника підприємства, який має вивчити ринкові можливості, уявляти, яким чином нові стратегії розвитку будуть реалізовуватися; повинен ставити нові задачі перед працівниками і контролювати процес їх виконання; підтримувати ділові контакти з крупними постачальниками ресурсів і основними покупцями продукції [5].

Здійснюючи та узагальнюючи результати аналізу, необхідно також звернути увагу на підвищення прибутковості діяльності, враховуючи взаємопов'язаність і взаємозалежність показників (рис. 3.5), що певною мірою вирішує проблему забезпечення платоспроможності підприємства.

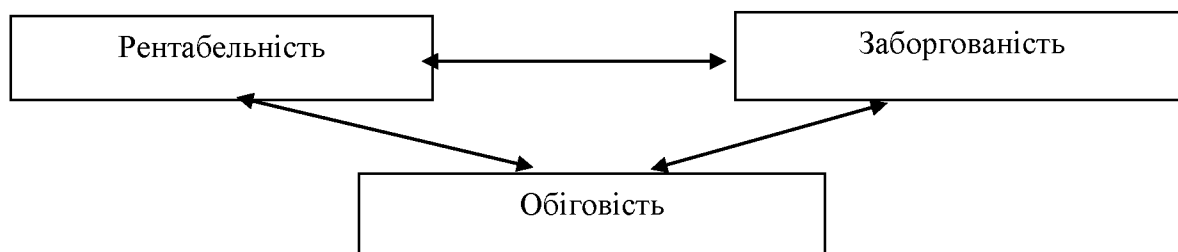

Рис. 3.5. Показники платоспроможності підприємства

Отже, головна мета аналізу платоспроможності – це своєчасне виявлення й усунення певних недоліків у фінансовій діяльності, а головним завданням в

управлінні перспективною платоспроможністю є доведення до необхідних розмірів власних оборотних коштів і робочого капіталу.

За результатами аналізу можна зазначити, що характерними причинами, які тягнуть за собою втрату платоспроможності, можна вважати неприйнятно високі витрати підприємства, повну втрату попиту на продукцію, надмірний податковий тягар, зростання залежності від кредиторів, невиправдані, високоризикові рішення керівництва та низка зовнішніх факторів.

Процес управління платоспроможністю пропонується розглядати як цілеспрямовану чітко структуровану діяльність, яка охоплює стратегічний, поточний та оперативний рівні. А щоб вирішити будь-яку проблему, першочергово потрібно визначити проблеми та причини їх настання.

Управління платоспроможністю має бути інтегрованим у загальну систему управління фінансами підприємства, носити наскрізний характер.

ВИСНОВКИ

Проведені у кваліфікаційній роботі дослідження з питань оцінки і напрямків забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства дають змогу зробити ряд висновків та пропозицій:

1. Оцінка фінансової стійкості та платоспроможності є складовою аналізу фінансового стану підприємства, яка характеризує особливості формування капіталу, його структуру та динаміку, співвідношення між платіжними засобами та строковими зобов'язаннями.

Провівши аналіз різних варіантів визначення змісту поняття «фінансова стійкість», пропонуємо таке визначення: фінансова стійкість – здатність підприємства здійснювати основну й інші види діяльності безперебійно, не зважаючи на ризики й зміни в середовищі бізнесу, які можуть відбуватися в процесі господарської діяльності. Фінансово стійке підприємство забезпечує рівновагу активів і пасивів, ефективне функціонування та динамічний розвиток, необхідний рівень платоспроможності та інвестиційної привабливості.

Також визначено, що платоспроможність – це здатність своєчасно й повністю виконувати свої фінансові зобов'язання перед партнерами та державою, які вже настали та потребують погашення наявними на підприємстві найбільш ліквідними ресурсами, здійснюючи при цьому безперервну фінансово-господарську діяльність.

2. ТОВ «ХХХ» є сільськогосподарським підприємством, вид економічної діяльності за КВЕД – вирощування зернових культур, бобових культур та насіння олійних культур. Галузей тваринництва на підприємстві немає. За результатами фінансово-економічної характеристики підприємства за період 2020-2022 рр.:

- балансова (номінальна) вартість активів зросла на 66,5 %, а реальна вартість (з урахуванням рівня інфляції) – на 19,5 %; при цьому необоротні активи збільшилися у 4,7 раза, що переважно пояснюється зростанням довгострокових фінансових інвестицій у 7,7 раза;

- у складі оборотних активів: поточна дебіторська заборгованість зменшилася 41,2 %, що дозволило знизити її частку в майні з 17,7 до 6,3 %; гроші та їх еквіваленти збільшилися на 72,4 %, частка високоліквідних активів у майні залишається найвищою – 42,8 % на кінець 2022 р.; серед запасів переважає готова продукція, що свідчить про необхідність вдосконалення збутової діяльності;

- власний капітал зріс на 66,6 % виключно за рахунок відповідного збільшення нерозподіленого прибутку; вартість інших видів власного капіталу (зареєстрованого (пайового), капіталу у дооцінках, резервного) не змінилася; частка власного капіталу в пасивах – 98,7 % на кінець 2022 р.;

- зобов'язання і забезпечення включають тільки поточні, у складі яких кредиторська заборгованість зростає у 2,4 рази);

- чисте витрачання грошових коштів у 2020 р. становило 52,2 млн. грн, а в 2021-2022 рр. мало місце чисте надходження грошових коштів – відповідно 197,8 і 137,4 млн. грн; перевищення чистого надходження коштів від операційної діяльності над чистим витрачанням коштів від інвестиційної діяльності є ознакою ефективності грошових потоків у 2021-2022 рр.;

- має місце нестійка динаміка фінансових результатів діяльності; найкращим за показниками фінансових результатів був 2021 р., коли чистий прибуток перевищив показники 2020 і 2022 рр. відповідно у 3,5 і 2,9 рази.

3. Спостерігається високий рівень фінансової стійкості підприємства за показниками структури джерел формування капіталу. Так, значення коефіцієнта фінансової автономії вказує на те, що на кінець 2020 і 2022 рр. частка власного капіталу у валюті балансу становила 98,7 %, а в 2021 р. – 99,1 % (за нормативного рівня ≥ 50 %).

Фактичні значення показників стану оборотних активів перевищують нормативні значення, тому з погляду забезпеченості власними оборотними коштами товариство є фінансово стійким підприємством. Зокрема, у 2022 р. 98,3 % оборотних активів формувалося за рахунок власних оборотних коштів, а частка грошових коштів у власних оборотних коштах зростає до 57,5 %.

Водночас коефіцієнт майна виробничого призначення демонструє низький рівень забезпеченості підприємства майновими ресурсами. Низькою є й частка основних засобів у майні – 2,3 % на кінець 2022 р., а коефіцієнт нагромадження амортизації вказує на високий рівень зношеності основних засобів: 63,1 % у 2022 р.

За результатами детермінованого факторного аналізу зниження коефіцієнта фінансової автономії з 0,991 у 2020 р. до 0,987 у 2022 р., тобто на 0,4 %, відбулося під впливом таких факторів. За рахунок збільшення власного капіталу на 11,4 % коефіцієнт зріс на 0,113. Водночас у результаті збільшення загальної величини джерел формування капіталу (пасивів) на 11,9 % коефіцієнт знизився на 0,117. Таким чином, загальне незначне зниження коефіцієнта фінансової автономії пояснюється випереджальним зростанням пасивів у цілому порівняно зі зростанням власного капіталу.

4. Розрахунки з визначення типу фінансової стійкості підприємства засвідчили, що в 2020 р. надлишок власних оборотних коштів для формування запасів становив 653737 тис. грн, 2021 р. – 687095 тис. грн, 2022 р. – 900851 тис. грн, що є ознакою абсолютної фінансової стійкості ТОВ «XXX» за критерієм забезпеченості запасів джерелами формування. Подальше збереження абсолютного типу фінансової стійкості товариства передбачає контроль за синхронністю динаміки, з одного боку, запасів, а з іншого – власних оборотних коштів.

5. У 2022 р. порівняно з 2020 р. відбулося збільшення операційного доходу на 16,3 % та операційних витрат на 39,5 %, унаслідок чого прибуток від операційної діяльності скоротився на 77,1 %. Негативним є збільшення показника порогу рентабельності на 61,9 % та підвищення його частки в операційному доході з 67,0 % у 2020 р. до 93,3 % у 2022 р. Нестійку динаміку має показник запасу фінансової стійкості, адже його значення підвищилося з 33,0 % у 2020 р. до 76,6 % у 2021 р., а далі знизилося до 6,7 % у 2022 р. Рівень запасу фінансової стійкості в 2020-2021 рр. був високим і свідчив про стабільність роботи підприємства за критерієм забезпечення прибутковості

операційної діяльності, а в 2022 р. запас фінансової стійкості виявився низьким.

За результатами детермінованого факторного аналізу головним фактором збільшення порогу рентабельності та зниження запасу фінансової стійкості в 2022 р. порівняно з 2020 р. стало збільшення постійних витрат.

6. Запропонована стратегія управління фінансовою стійкістю підприємства включає такі етапи:

- визначення цілей, об'єктів, суб'єктів управління фінансовою стійкістю;
- визначення основних чинників впливу на забезпечення фінансової стійкості;
- визначення методів (засобів, важелів) впливу на фінансову стійкість;
- розробка стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства;
- реалізація розробленої стратегії;
- моніторинг виконання.

Застосування покрокового механізму управління фінансовою стійкістю має забезпечити стабільність розвитку та функціонування підприємства, зростання прибутковості діяльності, платоспроможність та кредитоспроможність.

7. Процес управління платоспроможністю розглядається як цілеспрямовані чітко структуровані дії, що охоплюють стратегічний, поточний та оперативний рівні. Управління платоспроможністю має бути інтегрованим у загальну систему управління фінансами підприємства, носити наскрізний характер. Система управління платоспроможністю підприємства вирішує такі основні завдання:

- детальна оцінка стану та динаміки платоспроможності;
- аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на платоспроможність;
- планування і прогнозування платоспроможності;
- розроблення заходів щодо запобігання зниження платоспроможності;
- синхронізація та збалансування грошових потоків;
- контроль та управління запровадженими заходами з підтримання належного рівня платоспроможності.